

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Metody a formy práce s klienty NZDM se zaměřením
na rizikové chování**

Diplomová práce

Autor:	Bc. Lucie Chmelíková
Studijní program:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. Alena Knotková
Oponent práce:	Mgr. Adéla Marešová

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Lucie Chmelíková
Studium:	P22P0494
Studijní program:	N0111A190018 Sociální pedagogika
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Název diplomové práce:	Metody a formy práce s klienty NZDM se zaměřením na rizikové chování
Název diplomové práce AJ:	Methods and forms of work with NZDM clients with a focus on risky behavior

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce analyzuje metody a formy práce s klienty NZDM v oblasti rizikového chování. Teoretická část práce se zabývá metodami a formami práce, rizikovým chováním a charakteristikou NZDM. Empirická část diplomové práce představuje šetření kvalitativního charakteru. Šetření probíhá formou polostrukturovaných rozhovorů. Cílem diplomové práce je zjistit, jaké metody a formy práce se využívají při práci s klienty NZDM v oblasti rizikového chování.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

MIOVSKÝ, Michal, Lenka SKÁCELOVÁ, Jana ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.

ZEMANOVÁ, Vanda a Martin DOLEJŠ. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4492-5.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Alena Knotková

Oponent: Mgr. Adéla Marešová

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Metody a formy práce s klienty NZDM se zaměřením na rizikové chování vypracovala pod vedením vedoucí práce Mgr. Aleny Knotkové samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17.04.2024

Lucie Chmelíková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala své vedoucí Mgr. Aleně Knotkové za vedení mé práce, cenné rady a připomínky.

Dále bych ráda poděkovala pracovníkům vybraných NZDM, že byli ochotní mi věnovat svůj čas a poskytli mi rozhovor do mé diplomové práce.

Anotace

CHMELÍKOVÁ, Lucie. *Metody a formy práce s klienty NZDM se zaměřením na rizikové chování*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 67 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá metodami a formami práce s klienty nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Cílem práce je zjistit, jaké metody a formy práce využívají pracovníci NZDM s klienty v oblasti rizikového chování. Teoretická část diplomové práce je rozdělena do tří kapitol a čtvrtá kapitola diplomové práce se zabývá empirickou částí práce. První kapitola se zabývá specifikací metod a forem práce. Následující kapitola se zabývá nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež a blíže představuje profesi sociálního pracovníka. Poslední teoretická kapitola se zabývá problematikou rizikového chování. Čtvrtá kapitola diplomové práce se již zabývá empirickým výzkumným šetřením. Dané výzkumné šetření se zaměřuje na metody a formy práce, které pracovníci v NZDM využívají při své práci s klienty. Šetření je provedeno kvalitativním typem výzkumného šetření za pomoci polostrukturovaných rozhovorů. Výsledkem analýzy dat je zjištění, jak pracovníci NZDM pracují s klienty či s jakými typy rizikového chování se ve své práci setkávají.

Klíčová slova: NZDM, klient, rizikové chování, metoda práce, sociální pracovník

Annotation

CHMELÍKOVÁ, Lucie. *Methods and forms of work with NZDM clients with a focus on risky behavior*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024. 67 pp. Diploma Thesis.

This diploma thesis deals with methods and forms of work with clients of low-threshold facilities for children and youth. The goal of this diploma thesis is to find out what methods and forms are used by employees with clients in the area of risky behaviour. The theoretical part of the thesis is divided into three chapters, and the fourth chapter of the thesis deals with empirical part of the thesis. The first chapter deals with specification of methods and forms of work. The following chapter deals with low-threshold facilities for children and youth and introduces in more detail the profession of social worker. The last theoretical chapter deals with issue of risky behaviour. The fourth chapter of the thesis deals with empirical research. This given research focuses on the methods and forms of work that low-threshold workers use in their work with clients. This research is carried out by a qualitative type of research with help of semi-structured interviews. The result of the data analysis is the discovery of how low-threshold employees work with clients or what types of risky behaviour they encounter in their work.

Keywords: NZDM, client, risky behavior, method of work, social worker

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	10
1 Specifikace metod a forem práce	12
1.1 Vymezení metod a forem práce	12
1.2 Přehled vybraných metod a forem práce	13
2 Charakteristika nízkoprahového zařízení pro děti a mládež	18
2.1 Popis zařízení	18
2.2 Specifikace klientů	20
2.3 Vymezení pozice pracovníka v sociálních službách	21
2.4 Charakteristika profese sociálního pracovníka	22
2.5 Česká asociace streetwork, z.s.	25
3 Problematika vybraného rizikového chování	26
3.1 Vymezení a komparace pohledů na rizikové chování	26
3.2 Druhy rizikového chování	27
3.3 Charakteristika vybraných forem rizikového chování	27
3.4 Pohled na prevenci rizikového chování v NZDM	32
4 Kvalitativní výzkumné šetření diplomové práce	34
4.1 Teoretická východiska výzkumného šetření	34
4.2 Výzkumný cíl, problém a otázky	35
4.3 Metodika výzkumné části	36
4.4 Tazatelské otázky	41
4.5 Přehled kategorií a jednotlivých kódů	42
4.6 Výzkumné kategorie	43
4.7 Analýza výzkumných otázek a shrnutí výzkumného šetření	57
Závěr	61
Seznam použitých zdrojů	63
Seznam příloh	68
Příloha A	69
Příloha B	70

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

NZDM – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

ČAS – Česká asociace streetwork, z.s.

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

Úvod

Tématem diplomové práce jsou metody a formy práce s klienty v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež v oblasti rizikového chování. Cílem diplomové práce je zjistit, jaké metody a formy práce využívají pracovníci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež s klienty v oblasti rizikového chování. Dané téma diplomové práce jsem si vybrala z důvodu, že práce v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež mě vždy zajímala a formou vypracování této práce se chci dozvědět, jaké metody práce využívají pracovníci během své práce s klienty NZDM.

Diplomová práce má teoreticko-empirický charakter, kdy je práce rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část diplomové práce je rozdělena do tří kapitol, kdy se každá kapitola zabývá určitou oblastí. Všechny teoretické kapitoly se opírají o odbornou literaturu daného tématu, která spadá to jednotlivých kapitol. V první kapitole mapují specifikaci metod a forem práce a je zde pohled na vybrané metody práce, se kterými pracovníci v NZDM mohou pracovat. Tato teoretická kapitola se odborně opírá například o publikace od autorů v oblasti sociální práce, ale i o autory zabývající se sociální pedagogikou, protože v této kapitole je i pohled sociální pedagogiky na metody práce. Druhá teoretická kapitola se zabývá již přímo nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež. V této kapitole je představena základní charakteristika zařízení a následně se zabývá specifikací profese sociálního pracovníka. Hlavní oporou pro tvorbu této kapitoly je zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Poslední kapitola teoretické části se opírá o odbornou literaturu s tematikou rizikového chování. Na začátku kapitoly je představen pohled na problematiku rizikového chování a následně se kapitola zabývá vybranými druhy rizikového chování, se kterými se můžou setkat sociální pracovníci působící v NZDM.

Empirická část diplomové práce plynule navazuje na již zmíněné kapitoly v teoretické části. Empirická část se zabývá vlastním kvalitativním výzkumným šetřením. V rámci tohoto výzkumného šetření je využita metoda polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky, kteří v době pořízení rozhovoru pracovali v NZDM. Metoda polostrukturovaného rozhovoru byla vybrána z důvodu, abych měla autentické odpovědi pracovníků, jak pracují se svými klienty. Hlavním výzkumným cílem kvalitativního šetření je zjistit, jaké metody a formy práce využívají pracovníci NZDM s klienty v oblasti rizikového chování. Kromě hlavního cíle jsou položeny čtyři dílčí výzkumné cíle. Tyto čtyři dílčí výzkumné cíle se zajímají o cílovou skupinu NZDM, charakteristiku

práce s klienty NZDM, rizikové chování a činnosti pracovníků. Všechny tyto cíle se následně odráží ve znění výzkumných otázek. Analýza výzkumných otázek je součástí závěru kapitoly zabývající se kvalitativním výzkumným šetřením.

1 Specifikace metod a forem práce

První kapitola diplomové práce se věnuje metodám a formám práce využívané zejména v oblasti sociální pedagogiky. V kapitole jsou zmíněny také metody sociální práce, protože diplomová práce se zabývá nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež, které spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí a se sociální prací je tak úzce spojené. Začátek této kapitoly je věnován tomu, co to metody práce jsou a v druhé podkapitole se věnuji popisu vybraných metod. Mezi tyto metody jsem zařadila rozhovor, případovou práci, práci se skupinou a streetwork.

1.1 Vymezení metod a forem práce

Samotný pojem metoda pochází z řeckého slova *méthodos*. V překladu daný pojem znamená cesta za něčím či postup. V rámci práce s jedinci je důležité zvolit vhodné metody, aby došlo k efektivnímu dosažení cíle. V oblasti pedagogiky není možné najít jedno ucelené pojetí klasifikace. Důvodem může být univerzálnost metod, protože některé metody lze využít jak v pedagogickém procesu, tak i ve výzkumu. Mezi takovou metodu můžeme zařadit například rozhovor. (Junová, 2018)

V oblasti sociální pedagogiky můžeme hovořit o metodách sociálně výchovné činnosti. Samotnou výchovnou metodu můžeme charakterizovat jako postup, který je konkrétní a chceme pomocí něho realizovat konkrétní výchovný záměr. V jistém směru můžeme ovlivnit samotnou osobnost vychovávaného. Sociální pedagogika jako obor se neobejde bez klasických výchovných metod. Mezi tyto metody můžeme zařadit například vysvětlování, metodu souhlasím i nesouhlasím nebo rozhovor. Všechny tyto metody jsou zásadní pro sociálně výchovnou činnost. (Kraus, 2014)

V pozici sociálního pedagoga se nejčastěji využívají metody výchovné. Mezi metody výchovné můžeme zařadit metodu vysvětlování, přesvědčování či metodu kladení požadavku. V rámci těchto metod můžeme využívat také metody rozkazu, prosby, příkladu, odměny či trestu. Čisté výchovné metody jsou pro práci sociálního pedagoga nedostatečné, neboť nemůže dojít ke kvalitnímu působení sociálního pedagoga. (Skarupská, 2016, online)

Kraus (2014) ve své knize zabývající se sociální pedagogikou uvádí metody jako metoda rozhovoru, metoda organizování prostředí, což je tzv. pedagogizace prostředí, práci se skupinou, dále udává metodu situační, inscenační, režimovou, metodu animace či metodu mediace.

Sociální pedagogika jako taková by pomocí svých metod měla hledat způsoby, jak vychovávat a vzdělávat zejména mladou a dospívající osobnost. Své metody by měla využívat tak, aby jedinec měl následně ke svému životu tvořivý a aktivní přístup. (Sobková, Hobzová, Pospíšilová a kol., 2015)

Samotné metody v sociální pedagogice jsou charakterizované spíše jako nedirektivní nepřímé postupy. Tyto postupy jsou ovlivněny prostředím, vztahem či režimem. (Junová, 2018)

Jelikož se diplomová práce zabývá nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež, které se dotýká svou charakteristikou i sociální práce, tak je potřeba zde krátce zmínit i pohled sociální práce na metody práce.

Metody sociální práce jsou vázané na čtyři oblasti. Mezi oblasti zařazujeme cílový subjekt charakteristický tím, zda pracovník pracuje s jednotlivcem, rodinou, skupinou nebo komunitou. Postupy práce jsou vázané na aktuální situaci jednotlivce i na relevantní vztahový kontext. Při práci s jednotlivcem mohou být pracovní postupy také vázány na systémové vazby ve smyslu regionální či národní sociální politiky. (Matoušek a kol., 2013)

Mezi důležitý princip třídění metod v sociální práci můžeme zařadit počet klientů. Počet klientů je v rámci jedné časové jednotky současně. V rámci tohoto hlediska se tyto metody dělí na čtyři skupiny. Mezi tyto skupiny zařazujeme:

- *metody sociální práce s jednotlivcem,*
- *metody sociální práce s rodinou,*
- *metody sociální práce se skupinou,*
- *metody sociální práce s komunitou.* (Klimentová, 2019, s. 21)

1.2 Přehled vybraných metod a forem práce

V rámci této teoretické kapitoly mé diplomové práce se zabývám metodami práce. V této podkapitole se blíže zaměřím na vybrané metody a formy práce, se kterými se pracovníci v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež mohou setkat. Konkrétně jsem si vybrala metody: rozhovor, práce se skupinou, případová práce a streetwork.

Rozhovor

Jednou ze zásadních metod sociální pedagogiky jako takové je rozhovor. Samotný rozhovor je typem univerzální metody a plní rozmanité funkce a účel. Mezi tyto funkce

můžeme zařadit účel diagnostický, poradenský, výchovný či terapeutický. Rozhovor jako metoda je velmi důležitou částí práce v nízkoprahových zařízeních, neboť klienty NZDM jsou často děti i mládež, která si primárně potřebuje jenom s někým popovídat. Samotné ovládání metody rozhovoru je tak důležitou dovedností pro sociální pracovníky i pedagogy. Důležitou součástí efektivního vedení rozhovoru je aktivní naslouchání s poskytnutím zpětné vazby. (Junová, 2018)

Rozhovor patří mezi základní techniku práce v oblasti pomáhajících profesí. Tato metoda práce se užívá nejen v různých oblastech sociální práce, ale dále i v poradenství či psychoterapii. (Matoušek, 2016) „*Rozhovor je dorozumívání dvou nebo více osob, dále sdělování a sdílení pocitů, názorů, zkušeností nebo nadějí.*“ (Matoušek, 2013, s.75)

Samotný rozhovor má dohromady tři fáze, mezi které zařazujeme fázi úvodní, fázi jádra rozhovoru a fázi závěrečnou. Úvodní fáze rozhovoru je charakteristická tím, že dochází k navázání kontaktu a pomáhá k vzájemnému nalazení mezi pracovníkem a klientem. Tato úvodní fáze je důležitá pro získání důvěry. Druhá fáze rozhovoru závisí na situaci, která se aktuálně odehrává. Součástí této fáze je pozorování chování klienta včetně verbálních i neverbálních reakcí. Závěr rozhovoru je důležitý pro zdůraznění výsledku jednání. Ukončení rozhovoru by mělo proběhnout vhodným způsobem a ukončeno rozloučením. (Kraus, 2014)

Práce se skupinou

Práce se skupinou by měla být vnímána jako sociální systém utvářející úsek makrosystému. Tento úsek má přesah i do samotného mikrosystému členů, je proto důležité, aby sociální pracovník toto vnímal. Práce se skupinou může mít zásadní podíl na tvorbě komunitních plánů. (Fabián, 2021)

Matoušek (2013) popisuje, že typickým znakem práce se skupinou v oblasti sociální práce je intervence. Intervence jako taková probíhá na úrovni individuální, skupinové nebo společenské, což zahrnuje prostředí v okolí. Skupinová intervence napomáhá tomu, že se ze skupiny stane jednotka poskytující pomoc, podporu a dosahování cílů.

Cílem práce se skupinou může být zajištění jistoty, podpory i pomoci a to formou skupinových zkušeností. Jednotlivé zkušenosti pochází od jednotlivců skupiny. Pracovník, který pracuje se skupinou musí dbát na individuální projevy a potřeby členů skupiny. (Mátel, 2019)

Kraus (2014) ve své publikaci zmiňuje, že v rámci práce se skupinou je důležité využít skupinového mínění na členy skupiny, popřípadě i na skupinu jako celek. Názory a postoje vytvořené v rámci skupiny se mohou stát důležitým prostředkem, kterého pracovník může využít.

Úspěšnost práce se skupinou lze hodnotit podle několika kritérií. Mezi tyto kritéria můžeme zařadit to, jak se usměrňuje hlavní osobnost ve skupině, jak se ovlivňuje skupina všeobecně, jaké je chování ve skupině či jaká je samotná motivace práce skupiny. (Kraus, 2014)

Případová práce

Případová práce je metodou, kdy jde o práci s jedním samostatným případem. Většinou je součástí případu jedna osoba, v určitých výjimkách může být například případem rodina. Tento typ metody vychází zejména z toho, jak sám klient svou situaci vnímá. (Matoušek, 2016)

V rámci metody případové práce jde o zaměření na případ a jedince. Jde o hledání optimálního řešení a smyslem této metody je pomáhat jedinci, tak aby si pomohli sami. Součástí této metody je důležité porozumět rodině, kultuře i společnosti, ze které jedinec pochází. Důležitou částí této metody je samotná komunikace, kam se především zahrnuje i naslouchání. (Gulová, 2011)

Případová práce je složena z procesů rozvíjející samotnou osobnost jedince v interakci s jeho sociálním prostředím. Jde o přístup nahlížející na jedince a životní situaci, ve které se nachází, komplexně. V rámci této metody se nahlíží na rodinné vazby, komunitu a celý kulturní kontext životní situace klienta. Případová práce se soustředí na řešení problému klienta. V rámci této metody jde o dlouhodobou spolupráci na jednom případě, nejedná se tedy pouze o krátkodobou spolupráci. V rámci případové studie má klient tzv. klíčového pracovníka. (Nepustil, Geregová, 2020)

V rámci případové práce jde o proces zahrnující čtyři oblasti. Mezi tyto oblasti zahrnujeme: sociální studii, vyšetření, intervenci a ukončení. Všechny čtyři fáze se navzájem prolínají, ale i tak každá oblast má své principy. V rámci sociální studie jde primárně o prozkoumávání, kdy klient předkládá svůj problém. Vyšetřování nebo-li fáze druhá je dynamická a proměňující, neboť postupuje celým obdobím případové práce. Fáze intervence je sice třetí fází, ale zároveň probíhá už od začátku procesu. Samotné cíle určují jak pracovníci, tak i klienti. Závěrečnou fází procesu je ukončení, kdy by toto

ukončení mělo být již předem domluveno. Ukončení procesu je důležité. (Matoušek, 2013)

Streetwork

Nízkoprahová zařízení mohou dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociální službách poskytovat kromě ambulantních služeb i terénní služby pro děti a mládež, proto jednou z vybraných metod, kterou jsem si v rámci této kapitoly k popisu vybrala je metoda streetwork.

Metoda streetwork je tvořena aktivním vyhledáváním a kontaktní činností, která je zaměřena na jednotlivce i skupiny. V určité charakteristice jde o sociální práci vyhledávací, doprovodnou a nabízející nízkoprahovou podporu a pomoc. (Česká asociace streetwork z.s., 2024a, online)

Streetwork se vyskytuje v řadě pomocných profesí včetně práce s mládeží. Streetwork je založen na ideálech sociální spravedlnosti, začlenění a posilování. Jde o praxi sociální práce využívající posilující hodnoty a dovednosti. Tato metoda sociální práce přináší perspektivu, která je obohacující a posilující v různých sociálních oblastech. (Laredo, Hill, 2019, online)

Streetwork nebo-li v překladu terénní práce je typem práce, kde pracovníci pracující v přirozeném prostředí, v němž se vyskytuje cílová skupina. Metoda streetwork se nejčastěji využívá při práci s uživateli návykových látek či s neorganizovanou mládeží v nízkoprahových volnočasových zařízeních. (Kaiserová, Drobil a kol., 2022)

Jednou z cílových skupin této metody jsou děti a mládež trávící svůj čas na ulicích a dalších veřejných prostranstvích. Samotná terénní práce s touto skupinou má především charakter podpory a prevence. Tato cílová skupina se často potýká s problémem nudy a jejich životní styl má jevy rizikového chování. Mezi výkony, který poskytuje terénní pracovník patří například: kontaktní práce, situační a krizová intervence, poradenství, poskytnutí informací či zprostředkování kontaktů na další služby v návazné síti. (Klíma, 2009)

Hlavním znakem metody streetwork je práce na ulici, kdy pracovníci vycházejí ze svých institucí, aby mohli pracovat s mladými lidmi v jejich přirozeném prostředí. Cílem je poznání a vytvoření důvěryhodných vztahů. Pracovníci by měli umět porozumět a reagovat na potřeby mladých lidí. Tento základní popis metody streetwork je blízký po celém světě. V České republice jde o metodu sociální práce na ulicích, v parcích,

nádražích a v dalších místech, které jsou přirozeným prostředím cílové skupiny. Touto skupinou jsou ti, kteří potřebují určité poradenství a pomoc. Streetworkeri aktivně vyhledávají klienty a sami je kontaktují. Jejich práce zahrnuje mapování lokality a identifikaci potřeb sociálních služeb před poskytnutím samotné služby. Jsou nazýváni terénními sociálními pracovníky nebo kontaktními pracovníky. Jejich úkolem je poskytovat podporu v obtížných situacích a pomáhat klientům zvládat každodenní problémy. Pravidelný kontakt s klienty je klíčový pro rozpoznání změn v jejich situaci a potřebách. (Segulin, Santos, Panušková a kol., 2019, online)

2 Charakteristika nízkoprahového zařízení pro děti a mládež

Tato kapitola se zabývá specifiky nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Na začátku kapitoly se věnuji charakteristice zařízení a dále specifikaci klientů docházející do NZDM. Závěr kapitoly se zabývá pracovníky, kteří mohou vykonávat práci pracovníka v NZDM. Mezi tyto pracovníky jsem zařadila primárně charakteristiku profese sociálního pracovníka, ale krátce se zmíním i o pracovníkovi v sociálních službách.

2.1 Popis zařízení

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je ve společnosti často pojmenováno jako „*nízkoprahový klub*“, „*nízkopraháč*“ nebo „*nízkoprah*“. Jde o sociální službu jejíž kořeny sahají do 90. let 20. století a můžeme ji považovat za poměrně mladou sociální službu, která u nás je. K samotnému legislativnímu uchopení došlo v roce 2006, kdy byla služba ukotvena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Mezi základní představitelé, kteří se zasloužili o vývoj nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, můžeme zařadit například Petra Klímu, Jiřího Staníčka či Aleše Herzoga. (Zemanová, Dolejš, 2015)

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež spadá pod zařízení sociálních služeb a spadá tak pod zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. NZDM se řadí pod služby sociální prevence, které určitým způsobem napomáhají, aby nedošlo k sociálnímu vyloučení osob a překonání určité nepříznivé sociální situace. Bližší popis tohoto zařízení je v uvedeném zákoně v § 62. V zákoně o sociálních službách je tento typ zařízení popsán tak, že jde o typ zařízení poskytující ambulantní služby pro děti od 6 – 26 let, které jsou ohrožený společensky nežádoucími jevy. Kromě ambulantních služeb může NZDM poskytovat i terénní služby ve stejné věkové kategorii. (zákon č. 108/2006 Sb.)

Mezi základní činnosti, jenž jsou poskytovány v NZDM zařazujeme:

- *„Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.*
- *Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.*
- *Sociálně terapeutické činnosti.*
- *Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“* (§ 62 odst. 2 , zákon č. 108/2006 Sb.)

Služby poskytované v NZDM jsou určený pro děti a mládež vyskytující se v určité životní situaci, jenž mohou být pro cílovou skupinu tohoto zařízení obtížné. V rámci

poskytovaných služeb je důležité navázání a následné udržování kontaktu, poskytnutí informací, podpory a pomoci. Všechny tyto body jsou důležité pro práci s těmito jedinci, pro které by navštěvování tohoto zařízení mělo vést k pozitivní změně ve způsobu života. (Česká asociace streetwork z.s., 2008, online)

Zařízení je určené pro neorganizované děti a mládež, kteří jsou v obtížné životní situaci nebo ohroženi sociálně patologickými jevy. Dále je to také určeno pro děti a mládež mající vyhraněný životní styl neakceptovatelný velkou částí společností. Dle Hájků, Hofbauera a Pávkové (2011) se charakterizuje NZDM čtyřmi formami. Mezi tyto formy se zařazují: cílová skupina má volný vstup do zařízení, v NZDM může zkoušet různé volnočasové aktivity, využívat nabídku sociálních služeb a NZDM poskytuje různé aktivity a činnosti zaměřující na prevenci. (Hájek, Hofbauer a Pávková, 2011)

Dle Matouška (2016) je NZDM zařízení, které určitým způsobem spoluutváří životní styl dětí a mládeže. Zároveň pracovníci v těchto zařízeních se snaží jedince podpořit pokud se nachází v nepříznivých sociálních podmínkách. NZDM nabízí volnočasové aktivity, poradenství, služby v terénu a zprostředkovává klientům jistou podobu pomoci.

NZDM klade hlavní důraz například na přizpůsobení se klientům v jejich přirozeném prostředí či umět reagovat na změny životního stylu, kultury včetně sociálních sítí. (Česká asociace streetwork z.s., 2024b, online)

Mezi hlavní cíle nízkoprahového zařízení patří podpora změny u dětí a mladých lidí v jejich životních situacích. Pracovníci v NZDM klienty vedou k:

- samotnému řešení situací,
- přijmutí zodpovědnosti za své jednání a chování,
- schopnosti navazovat a udržovat zdravé vztahy,
- získání a posílení znalostí a dovedností v tématu rizikové chování,
- trávení volného času, které je smysluplné, aktivní a bezpečné. (Salinger z.s., 2024, online)

Princip nízkoprahového zařízení pro děti a mládež

Specifickým principem v rámci poskytování služeb je princip nízkoprahovosti. Jednotlivé služby jsou poskytovány tak, aby pro děti a mládež byly hlavně dostupné. V rámci poskytování služby je snaha odstranit bariéry zabraňující cílové skupině vyhledat prostory a využít nabízených služeb. Mezi tyto bariéry zařazujeme:

- bariéry časové,
- bariéry prostorové,
- bariéry psychologické,
- bariéry finanční. (Česká asociace streetwork z.s., 2008, online)

Samotný princip nízkoprahovosti v sobě obsahuje tři základní zásady. Mezi tyto zásady zařazujeme anonymitu, přístupnost a bezplatnost. Anonymita je charakterizovaná tak, že služby se poskytují anonymně, neboť klient sděluje pouze svoje jméno či přezdívku, ale již ne osobní údaje jako celé příjmení či adresu bydliště. Služby jsou přístupné časově tak, že klient zařízení může využít během odpolední doby. Veškeré služby v NZDM jsou poskytovány zdarma. (Korbel, Lejsková, 2019)

Pod pojmem nízkoprahovost si lze představit také citlivost k tomu, kdy se stane z pouhého návštěvníka klient. Je zde jistým způsobem respektován způsob, kdy klient začne užívat službu. V začátku vstupu do procesu má klient právo, aby se zorientoval v nabídce služeb, které NZDM poskytuje a zároveň má možnost volby v tom, jakou nabídku využije. Pracovníci akceptují životní obtíže klienta tak, jak je sděluje a zároveň při práci je kladen důraz na bezpečí. NZDM je možné vnímat i jako prostředí, jenž je bezpečné, což třeba umožňuje to, že je zde kladen důraz na anonymitu. (Zemanová, Dolejš, 2015)

2.2 Specifikace klientů

Klient dle Matouška (2016) je subjekt využívající sociální služby. Klientem jako takovým může být samotný jedinec, rodina, skupina nebo komunita. Níže se zaměřím čistě na klienta NZDM, který je definován například v zákoně o sociálních službách.

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jsou cílovou skupinou děti od 6 do 26 let. Tyto děti jsou ohroženy nežádoucími jevy ve společnosti. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Pojmosloví vytvořené Českou asociací streetwork z.s. (2008) klienta NZDM specifikuje tak, že jde o dítě nebo mládež zažívající sociální situaci vyznačující se nepříznivostí. Mezi tyto situace lze zařadit například konfliktní situace ve společnosti, obtížné životní situace nebo životní podmínky, které jsou omezující. Mezi specifika dále lze zařadit věkovou skupinu, jedinec žije v konkrétní lokalitě vymezující se sociálně a geograficky a zároveň se k němu vztahují další charakteristiky. Doplňujícími charakteristikami mohou být například:

- nezapojování se do volnočasových aktivit,
- vyhýbání se formám institucionalizované péče,
- neproduktivní trávení volného času,
- životní styl, který je pro klienta ohrožující. (Česká asociace streetwork z.s., 2008, online)

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež se také snaží oslovit skupinky dětí a mládeže, kteří vykazují určitý riziko. V rámci cílové skupiny jde například o typické užívání návykových látek, problémy se školou, kriminalitu, vandalismus či různé konflikty ve skupině. Mezi klienty NZDM se také vyskytují problémy s rodinou, partnerské problémy či předčasný sexuální život. (Klíma, 2009)

V NZDM se pracovníci setkávají s jedinci, popřípadě skupinami, kteří vykazují známky sociálně deviantního chování. Jsou to často jedinci užívající alkohol, experimentující s návykovými látkami či již jsou závislí na návykových látkách. Jedinci také mohou mít problémy ve škole či s kriminalitou. Všeobecně lze říci, že jejich trávení volného času není vhodné. (Zemanová, Dolejš, 2015)

Ve výzkumu *Nízkoprahy pod lupou 2010*, který proběhl pod Českou asociací streetwork vyšlo, že nejsilnější věkovou skupinou jsou děti v rozmezí třinácti až patnácti let. V rámci tohoto výzkumu vyplynulo, že typickým klientem NZDM je „*chlapec české národnosti ve věku 15 let, který chodí na základní školu a poslouchá hip hop. Cesta z domova do klubu, kde nejčastěji tráví čas povídáním se svými kamarády, mu trvá necelých deset minut. Do klubu chodí déle než jeden rok a jeho rodiče s tím souhlasí, nebo alespoň nic nenamítají.*“ (Dohányosová, Krajhanzl, 2010, online, s.3)

2.3 Vymezení pozice pracovníka v sociálních službách

V NZDM se kromě sociálních pracovníků, kterým se více věnuji v následující podkapitole, můžeme setkat i s pracovníky v sociálních službách. V určitých ohledech je práce pracovníka v sociálních službách obdobná jako práce sociálního pracovníka, ale v několika ohledech se liší, proto bych v rámci této podkapitoly chtěla krátce vymežit tento pojem.

Dle Matouška (2016) je pracovník v sociálních službách ten, kdo vykonává přímou obslužnou práci. Dále tento pracovník vykonává základní výchovnou činnost a upevňuje potřebné návyky či pečovatelskou péči.

Stejně jako pozice sociálního pracovníka je pozice pracovníka v sociálních službách vymezena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Pracovník v sociálních službách vykonává přímou obslužnou péči o osoby v ambulancích či pobytových zařízeních. Jde o jedince, který se věnuje základní výchovné činnosti, která je nepedagogická či se věnuje pečovatelské činnosti. Základní sociální poradenství, depistáž či aktivizační činnosti může vykonávat pod dohledem sociálního pracovníka. To že některé činnosti může pracovník v sociálních službách dělat pouze pod dohledem sociálního pracovníka je jeden z rozdílů mezi těmito pozicemi. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Odbornou způsobilost pracovník v sociálních službách získá kvalifikačním kurzem. Když jedinec nastoupí do zaměstnání v oblasti sociálních služeb musí tento kurz dle zákona splnit do 18 měsíců ode dne nástupu. Do doby splnění této podmínky zaměstnanec vykonává „*činnost pracovníka v sociálních službách pod dohledem odborně způsobilého pracovníka v sociálních službách.*“ (§ 116, odst. 7, zákon č. 108/2006 Sb.)

2.4 Charakteristika profese sociálního pracovníka

V nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež pracují sociální pracovníci. Obecně sociální pracovník pracuje s rodinami klientů, se skupinkami klientů v jejich přirozeném prostředí, ale i se skupinkami v uměle vytvořeném prostředí jako je například vězení. Sociální pracovník pracuje s lidmi žijícími v jednom místě jako jsou různé místní komunity. (Matoušek a kol., 2013)

Definice sociálního pracovníka je uchopena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, konkrétně je to definované v §109. Samotný zákon vymezuje předpoklady k výkonu tohoto povolání.

Sociální pracovník dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 109 definuje tuto pozici takto: „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*“ (§ 109, zákon č. 108/2006 Sb.)

K výkonu práce musí být jedinec svéprávný, bezúhonný, zdravotně způsobilý a odborně vzdělaný dle zákona o sociálních službách. Odborné způsobilosti sociální

pracovník dosáhne dvěma způsoby. Prvním způsobem je, že pracovník má vyšší odborné vzdělání, které získá absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního předpisu například v oboru sociální práce, sociální pedagogika či charitativní a sociální činnost. Druhou možností je, že pracovník má vysokoškolské vzdělání. Vysokoškolské vzdělání konkrétně bakalářského, magisterského nebo doktorského studijního programu v oborech jako je sociální práce, sociální pedagogika, sociální patologie, či sociální politika. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Cílem pracovníka v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež je aktivizace dětí a mladých lidí ve zvyšování jejich kompetencí. Klienti by měli být schopni řešit své sociální situace, které jsou nepříznivé a zároveň umět převzít svůj život do vlastních rukou. Pracovníci by měli mít znalosti ze sociální práce, psychologie či pedagogiky. (Česká asociace streetwork z.s., 2024b, online)

Osobnost sociálního pracovníka

Sociální pracovník by měl mít různé vlastnosti, které by ho měly danou práci provázet. Mezi tyto vlastnosti lze zařadit například to, že by pracovník měl být důvěryhodný, respektující, flexibilní, empatický a umět si vytvořit přirozenou autoritu. Dále by měl při své práci dodržovat etický kodex, být odborně vzdělaný a využívat všeobecný přehled. (Fabián, 2021)

Jedinec pracující jako sociální pracovník by měl ovládat soustavu základních kompetencí. Tato soustava schopností a dovedností zahrnuje rozvíjení komunikace, umět orientovat a plánovat postupy, umět klienta podporovat k soběstatečnosti, poskytovat služby či odborně růst. (Matoušek a kol., 2013)

Dle Klimentové (2013) by měl mít sociální pracovník znalosti z oblasti sociální práce, vzdělání, dobrý způsob komunikace nebo ochotu zapojit se do dění ve společnosti. Jelikož jde o práci s jedinci, tak by sociální pracovník měl být citově vyrovnaný, odolný vůči stresu či empatický.

Etický kodex sociálního pracovníka

Sociální pracovník se řídí Etickým kodexem sociálního pracovníka. Samotný dokument je určen organizacím Mezinárodní federace sociálních pracovníků. Tento kodex umožňuje pracovníkovi pracovat s klientem, tak aby to bylo v kontextu lidských práv a zároveň klade na pracovníka nároky, které profilují jeho profil. (Gulová, 2011)

V etickém kodexu určeného pro sociálního pracovníka je dohromady devět zásad sociální práce. Mezi tyto zásady zařazujeme:

- *„nezávislost,*
- *osvobození od represe a podřadných životních podmínek,*
- *protidiskriminační přístup,*
- *demokracii a lidská práva,*
- *spoluúčast klientů,*
- *ochranu integrity klientů,*
- *sebeurčení,*
- *odpor proti násilí,*
- *osobní zodpovědnost.“* (Gulová, 2011, s. 40)

Samotný kodex deklaruje určitá pravidla a povinnosti sociálního pracovníka. Kodex zároveň zajišťuje určitou oporu v řešení etických témat sociální práce. Kodex jako takový vychází například ze Všeobecné deklarace lidských práv, Listiny základních práv a svobod České republiky či ze samotné legislativy. V rámci Etického kodexu sociálních pracovníků a členů Profesionálního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS České republiky vyplývá, že samotná etická zodpovědnost sociálního pracovníka je rozdělena do čtyř oblastí. Mezi tyto oblasti zařazujeme etickou zodpovědnost sociálního pracovníka vůči zaměstnavateli, kolegům, profesi a odbornosti sociálního pracovníka a vůči společnosti. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2017, online)

Další vzdělávání sociálních pracovníků

Sociální pracovník musí za kalendářní rok splnit další vzdělávání v rozsahu 24 hodin. Tímto vzděláním si svou již získanou kvalifikaci sociální pracovník upevňuje, prohlubuje a doplňuje. Tato tematika dalšího vzdělávání sociálních pracovníků je ukotvena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

V zákoně o sociálních službách jsou uvedeny tyto formy dalšího vzdělání:

- „specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka,*
- účast v kurzech s akreditovaným programem,*
- odborné stáže,*
- účast na školicích akcích,*

e) *účast na konferencích.*“ (§ 111 odst. 2, zákon č. 108/2006 Sb.)

2.5 Česká asociace streetwork, z.s.

Česká asociace streetwork, z.s. zastřešuje organizace poskytující nízkoprahové sociální služby. Programy, které pracují metodou kontaktní práce zastřešuje a zajišťuje. ČAS také vzdělává sociální pracovníky i pracovníky v sociálních službách nejen z České republiky, ale i ze Slovenska. Pořádají otevřené kurzy, ale i kurzy na klíč na poptávku jednotlivých organizací. Asociace založila v květnu 2019 Institut kontaktní práce s.r.o., kam byly právě převedeny vzdělávací aktivity. Tento institut vznikl z důvodu specifčnosti kontaktní práce, která se v určitém ohledu liší od jiných metod sociální práce. (Česká asociace streetwork z.s., 2024b, online)

Členem České asociace streetwork, z.s. může být právě nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. V současnosti ke konci února 2024 je členem celkem 78 nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Členem se jednotlivá zařízení můžou stát tehdy pokud úspěšně absolvují Rozvojový audit ČAS. (Česká asociace streetwork z.s., 2024b, online)

Vize nízkoprahových zařízení pro děti a mládež 2030

Tuto vizi vytvořila Česká asociace streetwork, z.s. v letech 2018 a 2019 v úzké spolupráci zástupců z členské základy ČAS. Vize NZDM 2030 se zaměřuje na potřebu využití potenciálu služby NZDM a další její vývoj. ČAS se domnívá, že doposud není plně využíván potenciál NZDM. Důležité je dle něho zapojovat pracovníky do případových konferencí, individuálních plánů a mělo by dojít ke vzájemné spolupráci na cílech práce s klienty i mezi institucemi. (Česká asociace streetwork z.s., 2024c, online)

Dle této vize by v roce 2030 mělo být nízkoprahové zařízení pro děti a mládež službou spolupracující s relevantními osobami či institucemi, mezi které lze zařadit OSPOD, rodinu nebo školu. NZDM by mělo být iniciátorem případové práce s klienty. Cílem nízkoprahových zařízení pro děti a mládež by mělo být vyhledávání a oslovování klientů v místech, kde se pohybují. (Česká asociace streetwork z.s., 2024c, online)

3 Problematika vybraného rizikového chování

Tématem této kapitoly je problematika rizikového chování. Kapitola se nejdříve věnuje charakteristice rizikového chování a rozdělení rizikového chování na jednotlivé druhy. V následující části této kapitoly se věnují vybraným druhům rizikového chování, která se mohou vyskytnout v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež. Mezi vybrané druhy jsem zařadila: agresivní chování, kriminalitu, suicidalita a sebepoškození, záškoláctví, závislostní chování a návykové látky. Závěr této kapitoly se krátce věnuje prevenci rizikového chování v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež.

3.1 Vymezení a komparace pohledů na rizikové chování

Rizikovým chováním se zabývá několik autorů, kdy se jednotlivá vymezení mohou lišit, ale zároveň v základu jsou si podobná.

Rizikové chování zahrnuje formy chování mající negativní dopad na zdraví, ale zároveň i na sociální a psychologickou oblast jedince. Rizikové chování ohrožuje okolí jedince, kdy samotné ohrožení může být reálné či předpokládané. U jedince se jednotlivé formy rizikového chování často vyskytují současně. Pokud se jednotlivé formy u jedince vyskytnou současně lze tento stav pojmenovat jako syndrom rizikového chování. Definicí rizikového chování úzce ovlivňuje předmět vědního oboru, který je dán historickým, společenským, kulturním i vývojovým kontextem. (Miovský, 2012)

V publikaci od Miovskeho (2012) se mluví o syndromu rizikového chování. Sobotková (2014) ve své knize uvádí tři složky syndromu rizikového chování. Mezi tři složky zařazuje zneužívání návykových látek, negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje a poslední složkou je rizikové chování v oblasti reprodukční. První oblast zahrnující zneužívání návykových látek vykazuje dlouhodobý nepříznivý trend, kdy klesá věk uživatelů a zároveň roste podíl dívek. Druhá složka obsahuje jednotlivé jevy, které jsou negativní a objevují se v oblasti psychosociálního vývoje. Mezi tyto jevy zahrnujeme například maladaptaci, poruchy chování, agrese, delikvenci nebo sebepoškození. Poslední složka zahrnuje rizikové chování v reprodukční oblasti. Do této oblasti můžeme zahrnout předčasný sex a rodičovství, časté střídání partnerů a pohlavní onemocnění. (Sobotková, 2014)

Samotný pojem rizikové chování se může chápat jako pojem nadřazený například k pojmům asociální chování, problémové chování, delikventní chování, antisociální

chování či disociální chování. Je potřeba zmínit, že oblast rizikového chování je rozsáhlá a potřebuje mezioborový pohled (Sobotková, 2014)

Jedna z definic popisuje rizikové chování jako formu chování, které je rozmanité. Dopady rizikového chování jsou negativní, protože ovlivňuje zdraví i samotné fungování jedince po stránce sociální a psychologické. Rizikové chování ovlivňuje sociální okolí jedince, kdy ohrožení může být reálné nebo předpokládané. (Nováková, Habiňáková, 2023, online)

3.2 Druhy rizikového chování

Daná podkapitola se zabývá tím, jaké jsou formy rizikového chování. V rámci této podkapitoly vymezím tři různé rozdělení rizikového chování dle různých autorů.

Sobotková (2014) ve své knize uvádí následující rozdělení rizikového chování. Mezi rizikové chování řadí: „*Záškoláctví, lhaní, agresivita, agresivní chování, šikana, kyberšikana, násilné chování, obecně kriminální jednání, vandalismus, závislostní chování, rizikové chování na internetu, rizikové sexuální chování, rizikové chování v dopravě, extrémně rizikové sporty, hazardní aktivity, užívání anabolik a steroidů, nezdravé stravovací návyky, extremismus, xenofobie, rasismus, intolerance a antisemitismus.*“ (Sobotková, 2014, str. 40 - 41)

Do základních typů rizikového chování můžeme zařadit záškoláctví, šikanu, agresi, závislostní chování nebo rizikové chování v dopravě. Mezi další typy rizikového chování zařazujeme sexuální rizikové chování nebo rizikové sporty, které jsou pro jedince extrémní. Rasismus, xenofobii i negativní působení sekt můžeme mezi základní typy rizikového chování zařadit také. (Nováková, Habiňáková, 2023, online)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy má jednotlivé druhy rizikového chování rozdělené do sedmi oblastí. Oproti výše zmíněným druhům rizikového chování má MŠMT navíc gambling, oblast prevenci úrazů či poruchy příjmu potravy. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2010, online)

3.3 Charakteristika vybraných forem rizikového chování

Daná podkapitola se zabývá vybranými druhy rizikového chování. Mezi vybrané druhy jsem zařadila agresivní chování, kriminalitu, suicidalita a sebepoškození, záškoláctví, závislostní chování a návykové látky.

Agresivní chování

S agresivním chováním úzce souvisí pojem agresivita či pojem agrese. Do určité míry je agresivita charakterizovaná jako znak osobnosti jedince a v druhém vymezení lze agresivitu vnímat jako postoj či vnitřní pohotovost organismu k agresi. (Bělík, Hoferková, Kraus, 2017)

Martínek ve publikaci *Agresivita a kriminalita školní mládeže* (2015) agresivitu popisuje jako „*vlastnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi.*“ (Martínek, 2015, str.10)

Pojem agrese významově znamená jednání projevující se násilím vůči objektu či útočnost. Cílem tohoto jednání je někomu ublížit. Samotná agrese zahrnuje širokou oblast projevů. Agresi jako takovou můžeme považovat za násilné narušení práv jiného člověka, v jistém směru lze agresi chápat i jako asertivní jednání. (Martínek, 2015)

Existuje několik druhů agresivity. V této diplomové práci konkrétně využiji rozdělení dle Fischera a Škody (2014). Tito autoři agresivitu rozdělují do třech typů. Prvním typem je zlostná agrese vyjadřující se určitou nevolí a jde o reaktivní formu agresivního chování. V tomto typu agrese jde zejména o málo zaměřené jednání z hlediska cíle, ale jedná se zejména o impulzivní jednání s minimální nebezpečností. Instrumentální agresivita je druhým typem agresivity a slouží jako prostředek k dosažení cíle. Na tento typ agresivity se lze podívat dvěma způsoby, pozitivním i negativním. V pozitivním způsobu jde o reaktivní agresivní jednání, které nemusí být hodnoceno jako rizikový jev, neboť cílem je často ochrana sebe či okolí. Druhý způsob nastává tehdy pokud jde o aktivní jednání zaměřené na uspokojení potřeb, které může být vnímáno jako negativní. Posledním typem agresivity je spontánní agresivita. U tohoto typu agresivity není dopodrobna prozkoumaná míra reaktivity a aktivity. (Fischer, Škoda, 2014)

Specifickým typem agresivního chování je vandalismus. Vandalismus je chování často trestné a lze ho hodnotit jako delikventní. Významově jde o nezdůvodnitelné poškozování a ničení majetku, soukromého i veřejného, a věcných hodnot. Dané jednání nepřináší žádný zisk, často jde o potěšení pachatele. (Fischer, Škoda, 2014)

Kriminalita

Oblast kriminality a delikvence patří k závažným sociálně patologickým deviantním formám chování. Jde o celospolečenský, ale v současnosti i globální problém

lidstva. Slovo kriminalita pochází z latinského slova crimem, což v překladu znamená provinění či zločin. (Kraus, Hroncová, 2010)

Kriminalita zahrnuje souhrn trestných činů vyskytující se v konkrétní společnosti. Jde o chování, které je dle trestního zákona sankcionováno. Úzce s pojmem kriminalita souvisí pojem delikvence. V rámci společensky nepřijatelného chování jde o širší pojem a jde o chování, které se netýká pouze kriminality. Do delikvence zahrnujeme například přestupky. Kriminální jednání i delikvenci můžeme souhrnně označit jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností. (Fischer, Škoda, 2014)

Typickým rysem kriminality mládeže je skupinovitost, neboť k tomuto typu chování dochází ve skupinkách vrstevníků. Dalším možným znakem kriminality mládeže je určitá neadekvátnost jejich jednání či až jistá nadměrná brutalita. Jedinci se často snaží dosáhnout svých potřeb rychle a bez nutnosti vynaložení většího úsilí. Aspektem kriminality mládeže je také nedostatečná příprava a plánování kriminality. Posledním rysem kriminality mládeže je vysoká míra latence. (Firstová, 2014)

Suicidalita a sebepoškozování

Tato oblast rizikového chování představuje závažný problém z pohledu medicíny přesahující hranice dětské psychiatrie. Dané jednání ohrožuje zdraví a život pacienta, které může způsobit vážné zdravotní komplikace s budoucími následky. Je potřeba říci, že samotné sebepoškozování není primární suicidální motivací, ale může být rizikovým faktorem pro sebevražedné jednání. (Koutek, Kocourková, 2022, online)

Sebepoškozování můžeme charakterizovat jako úmyslné narušení vlastního těla bez účasti jiné osoby. Cílem sebepoškozování není úmrtí, ale jde o rizikový faktor pro suicidální chování. (Rozsivalová, 2015, online)

V rámci sebepoškozování dochází nejčastěji k řezným poraněním kůže, zapěstí, předloktí či hřbetů rukou. Často dochází také ke škrábancům a vyřezávání znaků do kůže. Jedinci ke svému sebepoškozování používají nejčastěji ostré předměty. Mezi ostré předměty řadíme například sklo či žiletky. Kromě ostrého předmětu jedinci mohou k sebepoškozování používat i cigaretu, se kterou si tvoří popáleniny. (Koutek, Kocourková, 2022, online)

Suicidiální jednání patří mezi nejzávažnější projev autoagrese. Dané jednání představuje úmyslné a vědomé ukončení vlastního života. V širším významu suicidální jednání zahrnuje kromě sebevražedných pokusů i záměry, myšlenky a fantazie. Jedinec,

který se rozhodne k tomuto jednání, má často motiv toho, že chce uniknout z nějaké zátěžové situace, kterou není schopen sám zvládnout. Situace, ve které se jedinec nachází se mu zdá bezvýchodná či bez možnosti dalšího řešení. (Fischer, Škoda, 2014)

Samotné způsoby provedení jsou ovlivněny kulturními faktory a zároveň tím, jak jsou dostupné prostředky k provedení. Jednotlivé způsoby sebevražd jsou uvedeny v Mezinárodní klasifikaci nemocí v subkapitole úmyslné sebepoškození. V této klasifikaci najdeme celkem 25 různých způsobů provedení, které jsou označeny diagnózami X60-X84. Mezi způsoby provedení patří například: sebeotrávení analgetiky, plyny či různými chemikáliemi, jedinec se může úmyslně sebepoškodit oběšením, uškrcením, utopením, výstřelem z pistole či skočit z vysoké výšky. (Fischer, Škoda, 2014)

Záškoláctví

K oblasti záškoláctví vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy metodické doporučení zabývající se prevencí a postihem záškoláctví a omlouvání žáků z vyučování. Toto doporučení bylo vydané začátkem roku 2024 a nahrazuje tak původní doporučení z roku 2002. V tomto metodické doporučení se uvádí, že záškoláctví je nepřítomnost žáka ve škole, která je neomluvená, často opakovaná a způsobena úmyslným jednáním žáka nebo jeho zákonnými zástupci. Často samotné záškoláctví je doprovázené dalšími typy rizikového chování ovlivňující vývoj jedince. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2024, online)

Do záškoláctví zařazujeme „*veškeré nevysvětlené a neoprávněné absence bez řádného omluvení zákonnými zástupci.*“ (Firstová, 2014, s. 24) Jedinec zameškávající školu nemá pro své záškoláctví legální důvod. Samotné záškoláctví sebou nese významné negativní důsledky nejen pro samotné dítě. (Firstová, 2014)

Jedním z nejčastějších porušení školního řádu je právě záškoláctví. Je pravděpodobné, že se záškoláctvím se potýká každá škola bez ohledu, jací typy žáků do školy chodí. V tomto ohledu je pouze rozdíl, jestli žáci vědomě vědí, že něco porušují či nikoliv. (Tesařová, 2016)

MŠMT (2024) rozděluje záškoláctví na 5 typů. Konkrétně se jedná o záškoláctví pravé, skryté, interní, impulzivní a plánované. Záškoláctví pravé je bez vědomí zákonných zástupců žáka. Pokud rodiče o nechození do školy vědí jedná se o typ záškoláctví, které je skryté. Ve chvílích, kdy žák dorazí pouze třeba na část vyučování

nebo si vybere určité hodiny jde o záškoláctví interní. Tyto první tři druhy jsou rozdělené podle důvodu záškoláctví. Zbýlé dva typy jsou vymezené dle toho, jak jedinec dospěl k rozhodnutí neúčasti ve škole. Pokud se rozhodne jedinec náhle až impulzivně například v rámci určité reakce na nějakou situaci jde o záškoláctví impulzivní. Posledním druhem záškoláctví je záškoláctví, které je plánované, předem promyšlené jednání, kdy žák si naplánuje svou absenci. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2024, online)

Závislostní chování a návykové látky

Závislost lze definovat jako stav, při kterém se člověk neobejde bez určité látky či činnosti. Tento stav zahrnuje stránku fyzickou, psychickou i sociální. V medicínském kontextu závislost na návykové látce odpovídá MKN-10. U mladých lidí je experimentování s drogami velmi častou záležitostí. Užívání návykových látek má psychické a sociální důsledky. (Matoušek, 2016)

Návykové látky a jejich užívání je celosvětový problém a setkáváme se s ním na ulici i na internetu. Tyto látky mění myšlení, chování či prožívání člověka. Na těchto látkách si člověk může vypěstovat závislost a poškodit si zdraví. (Státní zdravotnický ústav, 2024, online)

Závislost jako taková má několik znaků, které vyjadřují, že jedinec trpí závislostí. Prvním znakem je, že jedinec má silnou touhu či pocit k užití nějaké látky. Dalším typickým znakem závislosti je zhoršené sebeovládání, který se týká hlavně oblasti chování. Závislost jako takovou doprovází také somatický nebo-li tělesný odvykací stav, kdy pro odvykací stav jsou daná určitá kritéria. Mezi tyto kritéria patří například to, když jedinec vysadí či začne redukovat látku, kterou dlouhodobě a opakovaně využíval. Mezi další znaky závislosti patří růst tolerance nebo zanedbávání zájmů. Posledním typickým znakem závislosti je to, že člověk látku užívá i přes jasné sdělení ohledně škodlivých následků. (Nešpor, 2011)

Drogovou závislost lze rozdělit na psychickou a fyzickou závislost. Psychická drogová závislost je charakteristická tím, že se projevuje touhou znovu si drogu vzít. Pokud se droga stala součástí metabolismu člověka jde o drogovou fyzickou závislost. Organismus při této závislosti reaguje negativními příznaky při abstinenci. (Kraus, Hroncová, 2010)

Máme několik rozdělení návykových látek. První rozdělení je dle toho, zda jsou legální či nelegální. Legální drogy je například alkohol, výrobky z tabáku, léky či ředidla.

S legálními drogami se jedinec může setkat kdekoliv. Může se s nimi setkat například v obchodech, drogeriích či na čerpacích stanicích. Tyto látky jsou společností tolerované, ale jejich užívání může poškodit zdraví stejně jako látky nelegální. Některé z těchto látek jsou omezeny věkem či výdejem na předpis. Mezi nelegální drogy lze například zařadit heroin, kokain, marihuanu či pervitin. Všechny tyto nelegální drogy jsou společností netolerované. Pokud jedinec tyto látky uchovává nebo prodává dostává se tím do rozporu ze zákonem. Další rozdělení drog se zaměřuje na měkké a tvrdé drogy. Všeobecně lze říci, že tvrdé drogy život a zdraví člověka ničí rychleji, ale i přesto riziko měkkých drog je závažné a nelze ho brát na lehkou váhu. (Státní zdravotnický ústav, 2024, online)

3.4 Pohled na prevenci rizikového chování v NZDM

Všeobecně se dá říci, že za prevenci rizikového chování lze považovat jakýkoliv typ intervence, která směřuje k předcházení výskytu tohoto chování. Tato intervence může být vzdělávací, zdravotní či sociální. Kromě předcházení výskytu tohoto chování by prevence a její intervence měla vést ke zmírnění již existující projevů rizikového chování nebo by měla pomoc řešit důsledky tohoto chování. (Miovský, 2015)

Prevenci jako takovou můžeme charakterizovat jako určité předcházení různým formám rizikového chování. Samotnou prevenci můžeme rozdělit na primární, sekundární a terciální. Kromě těchto tří základních typů máme ještě prevenci specifickou a nespecifickou. První typ můžeme popsat tak, že jde o prevenci primárně zaměřenou na jednotlivé rizikové chování. Specifickou prevenci si můžeme představit jako prevenci k tématu návykových látek, agresivnímu chování nebo sexuálnímu životu. Kromě specifické prevence máme i prevenci nespecifickou vyznačující se tím, že se zaměřuje celkově k formování osobnosti než k zaměření na konkrétní jednotlivý druh rizikového chování. (Kraus, Hroncová a kol., 2010)

Součástí práce v nízkoprahovém zařízení pro děti mládež je snižování rizik v oblasti užívání návykových látek nebo minimalizace dalších rizik u jiných typů rizikového chování. V těchto zařízeních se objevuje prevence primární i sekundární. Součástí práce v oblasti prevence je důležité zachycení tendence k výskytu rizikového chování, což může zvyšovat samotnou efektivitu práce s mládeží. (Korbel, Lejsková, 2019)

V rámci tématu prevence v NZDM se často objevují témata jako návykové látky, konflikty ve vztazích, vzdělání nebo sexuální život. Prevenci v NZDM můžeme

specificky najít v tom, že ji nacházíme primárně v informovanosti o rizicích a důsledcích životních rozhodnutí. (Kopic, Peterková, 2020, online)

4 Kvalitativní výzkumné šetření diplomové práce

Poslední kapitola diplomové práce se věnuje kvalitativnímu výzkumnému šetření a zaměřuje se na metody a formy práce s klienty NZDM. První část této kapitoly se zabývá teoretickými východisky výzkumného šetření a zároveň se věnuje základním informacím, které blíže charakterizují prováděné šetření. V rámci druhé části této kapitoly se zabývám popisem výzkumných kategorií a analýze výzkumných otázek.

4.1 Teoretická východiska výzkumného šetření

V rámci teoretického východiska výzkumného šetření je potřeba vědět, jak je charakterizované nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Toto zařízení spadá pod zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, neboť jde o zařízení sociálních služeb. NZDM jako takové se v tomto zákoně řadí pod služby sociální prevence, protože jistým způsobem napomáhají, aby nedocházelo ke sociálnímu vyloučení osob a zároveň pomáhá jedincům překonat jejich nepříznivé sociální situace. NZDM poskytuje ambulantní i terénní služby pro jedince od 6 do 26 let, kteří jsou ohroženi společensky nežádoucími jevy. (zákon č. 108/2006 Sb.)

Jedna z dílčích výzkumných otázek se zabývá cílovou skupinou, která ovlivňuje výběr metod práce. Klienti jednotlivých nízkoprahových zařízeních jsou různí, ale v rámci jednoho výzkumného šetření, které probíhalo pod Českou asociací streetwork, z.s. vyplynulo několik charakteristik průměrného klienta. Mezi tyto charakteristiky můžeme zařadit:

- Klientem je chlapec, kterému je 15 let a je české národnosti.
 - Klientem je žák základní školy a poslouchá hip hop.
 - Klub, kam klient chodí má v blízkosti svého bydliště a chodí tam déle než jeden rok.
 - Rodiče s docházením do klubu souhlasí nebo nic nenamítají.
 - Nejsilnější věkovou skupinou jsou klienti, kterým je 13 až 15 let.
- (Dohányosová, Krajhanzl, 2010, online)

Diplomová práce se zabývá oblastí rizikového chování. V rámci výzkumu, který prováděli Dolejš a Zemanová v roce 2014 a jehož hlavním cílem byla „*analýza vztahu mezi životní spokojeností, sebehodnocením a prevalencí rizikového chování u dospívajících klientů nízkoprahových zařízení pro děti*“ (Zemanová, Dolejš, 2015, s. 71) vyplynulo, že mezi nejčastější formu rizikového chování u klientů nízkoprahového

zařízení pro děti a mládež lze zařadit delikventní činnost. Mezi další rizikovou aktivitu vyplývající z výzkumu lze zařadit kouření cigaret a často klienti mohou být již i pravidelnými kuřáky. Mezi další rizikové chování u klientů NZDM lze zařadit například krádeže, poškozování cizího majetku, problém s trestnou činností či agresí. (Zemanová, Dolejš, 2015)

Jednou z důležitých metod, kterou pracovníci v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež používají je rozhovor. Tato metoda je zároveň jedna ze zásadních v oblasti sociální pedagogiky a má několik funkcí. Mezi funkce rozhovoru můžeme zařadit funkci diagnostickou, poradenskou, výchovnou nebo terapeutickou. Mezi důvody, proč je tato metoda velmi užitečná při práci v tomto zařízení, patří zejména to, že často klienty NZDM jsou děti a mládež, která si chce primárně s někým popovídat. Aby rozhovor byl efektivní mělo by být součástí této metody aktivní naslouchání a následné poskytnutí zpětné vazby. (Junová, 2018)

V rámci výzkumného šetření jsem se zabývala také tím, jaké činnosti pracovníci ve svých NZDM poskytují pro své klienty. V rámci teoretického hlediska se základní činnosti, které jsou poskytovány v těchto zařízeních řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Mezi tyto činnosti můžeme zařadit:

- *„Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.*
- *Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím.*
- *Sociálně terapeutické činnosti.*
- *Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí .“ (§ 62 odst. 2 , zákon č. 108/2006 Sb.)*

4.2 Výzkumný cíl, problém a otázky

Předpokladem pro vstup do výzkumného terénu bylo, že vybraní pracovníci mají zkušenosti s prací v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, pracují v tomto zařízení a jsou ochotni poskytnout rozhovor na vybrané téma diplomové práce.

Hlavní cílem kvalitativního šetření v diplomové práci je prostřednictvím rozhovorů s pracovníky NZDM zjistit, jaké metody a formy práce využívají pracovníci NZDM s klienty v oblasti rizikového chování.

Mezi dílčí cíle výzkumného šetření jsem zařadila následující cíle:

- Zjistit, jaká cílová skupina ovlivňuje metody práce.
- Zjistit, co je charakteristické pro práci s klienty NZDM.

- Zjistit, jaké rizikové chování ovlivňuje výběr metody.
- Zjistit, jaké činnosti pořádají pracovníci pro své klienty.

V rámci prováděného šetření jsem si stanovila výzkumný problém, který zní takto: *Zkušenosti vybraných pracovníků v oblasti metod a forem práce s klienty NZDM.*

Hlavní výzkumná otázka byla definovaná následujícím způsobem: *Jaké metody a formy práce využívají pracovníci v NZDM s klienty v oblasti rizikového chování?*

V rámci kvalitativního výzkumného šetření jsem si kromě hlavní výzkumné otázky položila čtyři dílčí výzkumné otázky:

- **DVO1:** Jaká cílová skupina ovlivňuje metody?
- **DVO2:** Co je charakteristické pro práci s klienty v NZDM?
- **DVO3:** Jaké rizikové chování u klientů ovlivňuje výběr metody při práci?
- **DVO4:** Jaké činnosti pracovníci v NZDM pro své klienty pořádají?

4.3 Metodika výzkumné části

V této podkapitole rozeberu výzkumný vzorek, metodu sběru dat, organizaci sběru dat a jaká rizika mohly nastat při sbírání dat od informantů.

Empirická část mé diplomové práce je založena na kvalitativním výzkumném šetření. Toto výzkumné šetření probíhalo formou polostrukturovaných rozhovorů s vybranými sociálními pracovníky z nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Kvalitativní výzkumné šetření jsem si zvolila z důvodu, že mi k tomuto tématu sedí více než kvantitativní výzkumné šetření. Vybrala jsem si ho také z důvodu, že lze v rámci tohoto typu výzkumného šetření a vybrané metody jít do hloubky a dozvědět se tak více detailů v tématu, kterému se v rámci diplomové práce věnuji.

Přístup k výzkumnému šetření, který je kvalitativní, se snaží najít zejména porozumění ke zkoumanému sociálnímu problému. Tento přístup nepracuje s měřitelnými údaji a snaží se na problém koukat v určité komplexnější podobě než přístup kvantitativní. Samotné údaje v tomto přístupu jsou získávány tak, že dochází k většímu kontaktu s terénem (Reichel, 2009)

Chráška (2016) ve své publikaci uvádí, že kvalitativně směřované šetření vychází z fenomenologie. Fenomenologie zdůrazňuje zejména subjektivní aspekty jednání lidí a právě z tohoto důvodu dochází v rámci tohoto šetření k tomu, že tyto orientované výzkumy připouštějí existenci více realit.

Samotné kvalitativní výzkumné šetření je podle některých odborníků pouze jako doplněk ke kvantitativnímu šetření. Postupem vývoje, ale i tento typ šetření získal zejména v sociálních vědách rovnocenné postavení vůči ostatním formám výzkumu. Často se práce výzkumníka provádějící kvalitativní šetření popisuje jako práce detektivní, protože jde o vyhledávání a analyzování jakýkoliv informací, které mohou přispět k osvětě různých výzkumných otázek. Kvalitativní výzkumník provádí závěry deduktivní a induktivní a pracuje zejména v terénu. (Hendl, 2016)

Kvalitativní výzkumné šetření jako takové má své výhody a nevýhody, kterým se Hendl (2016) ve své publikaci věnuje. Mezi přednosti uvádí například: získání podrobného popisu při zkoumání, zkoumání fenoménu v přirozeném prostředí, studuje procesy a navrhuje teorie či hledá lokální příčinné souvislosti. Nevýhody kvalitativního výzkumu jsou například: složité převádění kvantitativní predikce, náročnější testování hypotéz a teorií, časově náročné etapy výzkumu či že může dojít k snazšímu ovlivnění výzkumu výzkumníkem kvůli jeho osobním preferencím. (Hendl, 2016)

Výzkumný vzorek

Cílovou skupinou výzkumného vzorku byli sociální pracovníci vybraných nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Jednotlivá NZDM nejsou totožná, proto mohlo dojít k větší variabilitě získaných odpovědí.

V rámci diplomové práce mi rozhovor poskytlo pět informantů ze čtyř krajů České republiky. Konkrétně se jednalo o tyto kraje: Královehradecký kraj, Pardubický kraj, Jihomoravský kraj a Hlavní město Praha. Kromě Královehradeckého kraje, kde proběhly celkem dva rozhovory, tak v ostatních krajích se uskutečnil rozhovor jeden.

Z důvodu dodržení anonymity nejsou v práci zmíněné přesné názvy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež či města, kde se jednotlivá zařízení nachází. Jelikož jedna z tazatelských otázek mířila i na akce, které pořádají, tak i ty v rámci zpracování rozhovoru a zachování anonymity nejsou přesným názvem napsány, protože by mohlo dojít k rozpoznání o jaké NZDM se jedná.

Samotná předloha souhlasu, kterou obdrželi informanti je uvedena v příloze A na konci diplomové práce. Všichni oslovení informanti, se kterými rozhovor proběhl souhlasili s poskytnutím rozhovoru a jeho následným využitím pro účely diplomové práce.

Metoda sběru dat

Data jsem sbírala metodou polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky, kteří působí v NZDM. Celkem v diplomové práci je zpracováno pět rozhovorů. Jednotlivé rozhovory probíhaly buď formou osobního setkání nebo online setkání. Tři rozhovory probíhaly osobně a dva online formou. Online rozhovory probíhaly přes platformu Google meet. Jednotlivé rozhovory byly délky přibližně 30 – 40 minut. Ukázka části jednoho z rozhovorů je uvedena v příloze B v závěru diplomové práce.

Metodou sběru dat v tomto kvalitativním výzkumném šetření byl rozhovor, konkrétně se jednalo o typ polostrukturovaného rozhovoru. V rámci tohoto typu rozhovoru jsem měla předem připraveny otázky na jednotlivá témata, ale byla zde možnost s nimi v průběhu rozhovoru v určitých mezích pohybovat. Této možnosti jsem v případech pokud jsem se chtěla dozvědět více o určitém tématu, který informant v průběhu rozhovoru zmínil, využila a strukturu připravených otázek upravila.

Rozhovor jako metoda se využívá v kvalitativním výzkumu velmi často, lze ho nalézt i pod názvem hloubkový rozhovor. Tato metoda je charakteristická tím, že jde o „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 159)

V rámci této metody jsou zkoumány členové určitého prostředí a určité sociální skupiny. Jsou konkrétně dva typy hloubkového rozhovoru. Mezi tyto typy zařazujeme rozhovor polostrukturovaný a nestrukturovaný. Nestrukturovaný rozhovor můžeme nazvat také rozhovorem narativním. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Polostrukturovaný rozhovor můžeme nalézt také pod názvem rozhovor pomocí návodu či rozhovor částečně řízený. Tento typ rozhovoru je charakteristický tím, že výzkumník má předem připravený okruh témat či otázek, ale nemá již dopředu stanové přesné pořadí položení jednotlivých otázek. (Reichel, 2009)

Pro utvoření rozhovoru je ukotveno několik zásad, které popsal blíže Hendl (2016) ve své publikaci o kvalitativním výzkumu. Mezi zásady pro vedení rozhovoru například zařazujeme:

- Měla by proběhnout důkladná příprava včetně nácviku provedení rozhovoru.
- Stanovený účel výzkumu určující celý proces rozhovoru.
- Vytvoření vztahu vzájemné důvěry včetně vstřícnosti či zájmu.
- Formulace otázek by měla být jasná, tak aby informant tomu rozuměl.

- Při rozhovoru se pokládá vždy pouze jedna otázka.
- Pozorné naslouchání a nechávání dostatku času na odpověď.
- Udržování neutrálního postoje k obsahu sdělovaných dat. (Hendl, 2016)

Sběr dat a jejich organizace

Data byla sbíraná metodou rozhovoru, konkrétně polostrukturovaného rozhovoru. Jednotlivé rozhovory probíhaly buď osobní nebo online formou. Při osobní i online formě vedení rozhovoru bylo zajištěno klidné prostředí bez rušivých elementů.

Pokud šlo o NZDM, které bylo v dobré dojezdové vzdálenosti měli oslovení pracovníci volbu formy rozhovoru, jednalo se konkrétně o tři pracovníky. Dva oslovení pracovníci byli již předem požádáni, zda by rozhovor mohl být vedený online, protože vybraná NZDM byla v delší dojezdové vzdálenosti mimo Královehradecký a Pardubický kraj. Jednotlivé rozhovory jsem nahrávala a následně je přepisovala do písemné podoby. Zároveň při přepisu byla zachována struktura proběhlého rozhovoru. Jednotlivé rozhovory byly délky přibližně 30 – 40 minut.

Data z rozhovoru se zpracovávala formou kódování, co je základní technika v rámci zakotvené teorie. Zakotvená teorie je charakterizovaná jako sada systematických induktivních postupů, které vedou kvalitativní výzkum a jejímž cílem je vytvoření teorie. (Švaříček, Šedřová, 2007) V rámci své diplomové práce využívám pouze principy zakotvené teorie, neboť není mým primárním cílem vytvoření teorie.

V rámci následného zpracování dat jsem využívala kódování, což je pojem charakteristický tím, že jde v rámci kvalitativního výzkumu o rozčleňování množin a údajů na dílčí celky či segmenty. Následně se tyto segmenty pojmenovávají a kategorizují. (Reichel, 2009)

Samotné kódování v zakotvené teorii je představováno formou analytické operace rozbíjející data do fragmentů. Jednotlivé fragmenty jsou rozděleny do konceptů. Identifikace relevantních konceptů jsou výstupem a dále jsou tyto koncepty kategorizovány. Koncepty jsou kategorizovány na základě určitého jednotícího kritéria. Kategorie jsou ošetřovány jako proměnné a následně představují v budoucí teorii základní stavební kameny. (Švaříček, Šedřová, 2007)

Kódy a kategorie vzešlé s mých rozhovorů jsou blíže popsány v následující podkapitole, která je tomu přímo věnovaná.

Rizika při sběru dat

Při vedení rozhovoru, pomocí kterého jsem získávala data mohly nastat jistá rizika, kterým se v rámci své publikace blíže věnuji i Švaříček a Šed'ová (2007). Mezi jednu z prvních obav, kterou začínající badatel může mít je, že má strach z toho, že nic nezjistí. Badatel může mít pocit, že své závěry nebude schopen doložit a zároveň se tato tendence objevuje již při prvotním plánování výzkumu. Druhou obavou je pocit pramenící z toho, že se badatel bojí, že nezjistí vše, co by si představoval a chtěl. Dalším rizikem může být to, že badatel nedokáže odhadnout proces rozhovoru, jeho délku či zodpovězení jeho výzkumné otázky. Často badatel pokládá informantovi více otázek najednou a může dojít k tomu, že informant zodpoví pouze jednu či na všechny odpoví, ale pouze obecně než konkrétněji. Poslední rizikem můžeme být to, že badatel účastníkům výzkumu bude pokládat otázky plné odborných termínů a může tak hrozit, že dotázaný jim nebude rozumět. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Sběr dat do diplomové práce mohlo ovlivnit několik rizik, nad kterými se zde zamyslím. V první řadě rizikem může být samotné oslovení vybraných NZDM, protože vybraná zařízení nemusí na žádost o poskytnutí rozhovoru reagovat či odpovědět s negativní reakcí. V rámci snahy oslovit vybraná NZDM se mi stalo, že některá zařízení neopověděli vůbec a nebo odpověděli, že aktuálně nemají volnou kapacitu na poskytnutí rozhovoru.

Mezi další riziko, ke kterému může dojít již při uskutečnění rozhovoru je zjištění, že otázky do rozhovoru jsou špatně formulované a může se na ně odpovědět pouze jednoslovnou nebo velmi krátkou odpovědí. Abych se co nejvíce vyvarovala tomu riziku, tak byl proveden jeden rozhovor s vybraným informantem, kde jsem si zkusila připravené otázky, zda jsou správně položeny a zároveň zda jsou vhodné k tématu diplomové práce. Rizikem může být také to, že oslovený informant může na jednotlivé otázky odpovědět velmi stručně a neměla bych kvalitní data.

Posledním skupinou rizik, která by mohla ohrozit sběr dat byly problémy s internetovým připojením. Jelikož jsem dva rozhovory vedla online formou, tak zde hrozilo riziko například s vypadnutím internetového připojení. V obou případech jsem se snažila z mé strany zajistit, abych připojení měla kvalitní a minimalizovala tak riziko nekvalitního internetového připojení. Oba rozhovory proběhly bez větších problémů, případně s minimálními problémy, kdy třeba byla potřeba znova zopakovat jednu otázku či odpověď.

4.4 Tazatelské otázky

Příprava na rozhovor spočívala v tom, že jsem si předem připravila tazatelské otázky. Jednotlivé otázky se promítly do struktury vedených rozhovorů s pracovníky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Tazatelské otázky jsou uvedeny v transformační tabulce.

Tabulka 1: Přehled tazatelských otázek

HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA	DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY	TAZATELSKÉ OTÁZKY
<p>HVO: Jaké metody a formy práce využívají pracovníci v NZDM s klienty v oblasti rizikového chování?</p>	<p>DVO1: Jaká cílová skupina ovlivňuje metody?</p>	<p>Kdo je cílovou skupinou ve Vašem NZDM?</p> <p>Jaká věková kategorie je zastoupena nejvíce?</p> <p>Jaké problémy s klienty nejvíce řešíte?</p> <p>Dokážete z pohledu Vaší praxe popsat, jak vypadá klient NZDM?</p> <p>Jakou metodu používáte, aby jste klienty přilákali do NZDM?</p>
	<p>DVO2: Co je charakteristické pro práci s klienty v NZDM?</p>	<p>Jak nejčastěji pracujete se svými klienty?</p> <p>Jaká máte pravidla při práci s klientem?</p> <p>Jaká metoda práce s klientem je pro Vás nejvíce příjemná?</p> <p>Jaké typy služeb ve svém NZDM (ambulantní x terénní) poskytujete?</p> <p>Čím jsou poskytované služby charakteristické?</p>

	<p>DVO3: Jaké rizikové chování u klientů ovlivňuje výběr metody při práci?</p>	<p>Které typy rizikového chování se ve Vašem NZDM nejčastěji objevují? S jakým typem rizikového chování máte nejvíce zkušeností? Proč si myslíte, že ve vašem NZDM je právě nejvíce zastoupené dané konkrétní rizikového chování? Jakému typu prevence se nejčastěji ve Vašem NZDM věnujete? Máte nějaké preventivní akce pro své klienty zaměřené na rizikového chování?</p>
	<p>DVO4: Jaké činnosti pracovníci v NZDM pro své klienty pořádají?</p>	<p>Jaké akce během roku ve Vašem NZDM pořádáte? Jaké máte příležitostné a pravidelné aktivity? (volnočasové, preventivní) Máte vytvořený nějaký program pro školy ve svém okolí a upozorňujete tak na to, že vaše NZDM existuje a jaká je jeho náplň? Využíváte ve své práci sociální sítě?</p>

(zdroj: vlastní zpracování)

4.5 Přehled kategorií a jednotlivých kódů

V rámci rozboru získaných rozhovorů jsem utvořila celkem 4 výzkumné kategorie a k nim bylo přiřazeno celkem 16 kódů. Rozbor jednotlivých výzkumných kategorií je součástí následující podkapitoly. V tabulce níže je uveden přehled výzkumných kategorií a kódů.

Tabulka 2: Přehled kategorií a kódů

KATEGORIE	KÓDY
Cílová skupina klientů NZDM	• Věk
	• Problémy
	• Charakteristika

	<ul style="list-style-type: none"> • Přísun klientů
Práce s klienty	<ul style="list-style-type: none"> • Využívané metody
	<ul style="list-style-type: none"> • Oblíbené metody
	<ul style="list-style-type: none"> • Pravidla
	<ul style="list-style-type: none"> • Poskytované služby
Rizikové chování	<ul style="list-style-type: none"> • Druhy
	<ul style="list-style-type: none"> • Příčiny
	<ul style="list-style-type: none"> • Typy prevence
	<ul style="list-style-type: none"> • Preventivní aktivity
Činnosti NZDM	<ul style="list-style-type: none"> • Pravidelné akce
	<ul style="list-style-type: none"> • Příležitostné činnosti
	<ul style="list-style-type: none"> • Spolupráce se školami
	<ul style="list-style-type: none"> • Sociální sítě

(zdroj: vlastní zpracování)

4.6 Výzkumné kategorie

V rámci této podkapitoly diplomové práce se zabývám výzkumnými kategoriemi, které se vytvořily z kódů ze získaných rozhovorů. Jednotlivé rozhovory probíhaly s pracovníky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Jednotlivé kategorie jsou zaměřeny na cílovou skupinu klientů, práci s klienty, rizikové chování a činnosti NZDM. Všechny čtyři kategorie jsou odrazem pohledu pracovníků oslovených NZDM, se kterými jsem o těchto tématech vedla rozhovor. Všechny výzkumné kategorie se odráží ve znění jednotlivých výzkumných otázek, které jsou uvedené v začátku této kapitoly zabývající se kvalitativním výzkumným šetřením.

V rámci analýzy dat jednotliví informanti dostali označení pomocí písmenek v rozmezí od A do E. V rámci popisu výzkumných kategorií jsou u přímých odpovědí daní informanti označení z důvodu zachování anonymity pouze písmenky, aby nebylo zjištěno, o jakého konkrétního informanta či NZDM se jedná.

Výzkumná kategorie: CÍLOVÁ SKUPINA KLIENTŮ NZDM

První výzkumná kategorie se zabývá cílovou skupinou klientů NZDM, protože jedna z výzkumných otázek položená v začátku výzkumného šetření se zabývá cílovou

skupinou. V této kategorii se budu zabývat věkem cílové skupiny, jaké problémy skupina má, charakteristikou typického klienta a tím, jak pracovníci v jednotlivých NZDM pracují s tím, aby své klienty v NZDM měli. Po zpracování dat do této výzkumné kategorie byly zařazeny celkem **4 kódy**: věk, problémy, charakteristika, přísun klientů.

Prvním kódem, který vyplynul z analýzy dat je „**věk**“. Je potřeba říci, že odpovědi týkající se věku cílové skupiny si byly víceméně podobné, ale v něčem se rozcházely. Ve třech NZDM se věnují věkové skupině od 6 do 26 let, zatímco ve dvou jsou věkové skupiny rozlišné. Pracovník A na otázku ohledně věkové skupiny odpověděl: *„naší cílovou skupinou jsou děti, dospívající a mladí dospělí ve věku 7 až 21 let.“* Pracovník B pracuje v NZDM s dětmi od 9 do 18 let, načež dodal, že *„dříve to vlastně bylo vždycky 10 až 18 let, ale kvůli mladším sourozencům jsme to snížili na 9 let.“*

Kromě celkové věkové cílové skupiny NZDM jsem se zajímala o to, jaká věková skupina je zastoupena v jednotlivých NZDM nejvíce. Pracovník A poznamenal, že *„v aktuálním stavu by řekl, že je to mladší klientela“*, což znamená dle pracovníka skupina klientů ve věku 7 až cca 15 let. Dva pracovníci se shodli, že jejich klientela je průměrně ve věku 12 let. Pracovník B uvedl nejčastější cílovou skupinu ve věku 10 až 13 let. V rámci odpovědí od informantů dále vyplynulo, že co se týče starší věkové skupiny, tak tam je nejčastěji zastoupený věk 15 až 16 let. Pracovník E zodpověděl, že mají *„hodně starších klientů od 18 do 20 let.“*

V rámci kategorie ohledně cílové skupiny mě zajímalo s jakými problémy pracují pracovníci se svými klienty. Tento kód jsem v rámci analýzy dat nazvala jako „**problémy**“. Je samozřejmě složité nalézt jednu skupinu problémů, se kterými se pracovníci u svých klientů potýkají, protože každý klient řeší něco jiného a zároveň jednotlivé problémy jsou rozdílné pro jednotlivá NZDM, přesto jsem v odpovědích od respondentů našla podobnosti i rozdílnosti. Nejvíce převažovali odpovědi, že klienti se potýkají s problémy ve škole a v rodině. Převažovaly také problémy v rámci vrstevnických vztahů, kde může dojít ke konfliktům či až agresivnímu chování. Pracovník A řekl, že *„myslím si, že to zázemí, ve kterém klient tráví nejvíc času, tak je nejvíce vidět.“* Toto tvrzení zmínil, při myšlence, že v jejich NZDM je rizikové chování ve smyslu užívání návykových látek spíše až druhotné a převažují právě problémy, které vychází z prostředí, ve kterém klient žije jako jsou právě problémy ve škole nebo v rodině. Pracovník B řekl, že *„na klubu nejvíc řeším sex a drogy.“* Zároveň zmiňuje i oblast preventivního chování v oblasti rodičovství, aby klienti byli schopni porozumět oblasti plánovaného a zejména neplánovaného rodičovství. Pracovník E uvedl, že během

své práce s klienty řeší „nejvíce v poslední době duševní zdraví, duševní nepohodu včetně úzkostí, panických atak či sebepoškození.“ Tento pracovník taky uvedl oblast náplně volného času, což se objevilo pouze v jeho odpovědích, což mi přijde zajímavé, protože i to je oblast práce, které se v NZDM mohou pracovníci věnovat. V jednotkách odpovědí se objevily problémy jako trestná činnost či oblast sexuální orientace či identity.

Třetím kódem v této kategorii je „**charakteristika**“ typického klienta, který dochází do NZDM. Otázka na toto téma byla pro pracovníky jedna z těch těžších, protože bylo pro ně těžké popsat, kdo je typickým klientem, ale přesto se objevilo několik charakteristik. Jednotlivé charakteristiky mohou být rozdílné z důvodu lokality, kde NZDM je či z rozdílné praxe pracovníků. Pracovník A podotýká: „*Třeba kolegové z klubu druhého by Vám klientelu popsali zase jinak, tohle je tak nějak z pohledu mé praxe. Hodně také třeba záleží na lokalitě.*“

Pracovník A svou charakteristiku klienta uvedl následovně: „*Je to dítě ve věku 13 - 14 let, který pochází z rodiny, kde je více sourozenců, žijící třeba pouze s jedním jakoby rodičem, případně dítě i z náhradní rodinné péče. A je tam jako typický to, že rodiče buď jeden nebo když jsou oba záleží, tak prochází nějakou jako závislostí. Jsou to rodiče, kteří třeba nemají stabilní práci, zázemí a může se stát, že jeden z rodičů je třeba ve výkonu trestu odnětí svobody. A dítě spíš nedochází do školy, když už dochází, tak ho tam jako nechávají, aby brzy tu školu jako opustilo a nemá ambice na to jít buď studovat dál a nebo se udržet jakoby dál. A jsou to za mě jako klienti, kteří nemají vzor právě třeba v rodině nebo v nějakých jako blízkých vztazích.*“ Pracovník B by obecně popsal typického klienta takto: „*Je to klient, pro kterého je v tu chvíli nízkoprah to nejlepší místo, kde může být. Tím, že je to anonymní, dobrovolný, tak nemají povinnost sem chodit a většinou, když už přijdou, tak tomu mají nějaký důvod.*“ Třetí dotázaný informant označený v této analýze jako pracovník C uvádí toto: „*Každý klient má jiný problém, ale z pohledu své praxe a toho, že jsem již ve třetím nízkoprahu mohu říct, že hlavním tématem klienta je nefungující rodina, že nemá zázemí, kde by se jich někdo zeptal, jak se mají, co dělají či co je trápí. Často tam chybí to, že nemají podporu rodiny.*“ Pracovník D uvádí, že jde o klienta, který potřebuje třeba s něčím pomoci, poradit a zároveň je třeba do NZDM doporučen z jiné návazné sítě. Dále uvádí, že může jít o klienta, který přichází sám a je to jeho volba, že do NZDM dochází. Pracovník E uvádí, že typickým klientem je „*dítě, který v tu danou chvíli, kdy přichází sem k nám, tak vlastně mu chybí nějaká podpora nebo opora a nebo nějaký místo, kde si jenom chce odfrknout, že třeba nemusí nic řešit a potřebuje nějaký bezpečí.*“ Jednotlivé odpovědi by se dali shrnout tak, že

pracovníci často pracují s dítětem, který má nějaký problém nejčastěji související s rodinou a jeho zázemím. Často NZDM je pro klienta prostředím, které je bezpečné a jde o místo, kde ví, že mu pracovníci mohou poradit.

Posledním kódem, který vznikl v rámci této výzkumné kategorie je „**přisun klientů**“. V rámci této oblasti mě zajímalo, jak pracovníci pracují s tím, aby klienti do jejich NZDM chodili a co pro to musí třeba dělat. Nejčastější metodou, kterou pracovníci využívají v oblasti přisunu klientů je metoda sněhová koule. Což je metoda, kdy klient chodící do klubu vezme sebou kamaráda a ty klienti se takhle nabalují. Jde o nejčastější metodu získávání klientů. Pracovník E k této metodě říká: *„Největší přisun klientů je vždycky s partou, kdy se nám podaří oslovit jednoho a ten se sebou přinese kamarády. To je prostě nejzaručenější.“* Pracovník A kromě metody sněhové koule zmiňuje, že jejich NZDM je proaktivní při práci na sociálních sítích, kdy se dostávají do míst, kde jejich klientela působí. Tento pracovník zmínil také informační programy, které pracovníci v tomto NZDM pořádají. Během těchto programů se snaží službu představit třídám z různých škol v okolí jejich klubů. Pracovník B zmiňuje, že je důležité pravidelné vycházení do terénu a snažit se tak oslovit potenciální skupinky, kde by se mohli objevit noví klienti. Pracovník C zmínil ještě jejich pravidelný organizační festival, který se snaží každoročně pořádat a představit tak organizaci široké veřejnosti. Pracovník E zmínil, že *„chodíme na dva internáty tady u nás ve městě, takže následně se stává, že dorazí potom k nám.“* Tento pracovník také zmínil možnost oslovení potenciálních klientů přes preventivní programy ve školách, které pořádá jejich jedna služba v rámci organizace. Pracovník D ve své odpovědi, jak lákají budoucí klienty do klubů zmiňuje spolupráci s návaznými sítěmi. Toto NZDM spolupracuje s OSPOD nebo například s centrem pro dítě a rodinu ve městě, kde NZDM sídlí.

Výzkumná kategorie: PRÁCE S KLIENTY

Další výzkumná kategorie se zabývá prací s klienty. V rámci této kategorie se budu zabývat metodami, které pracovníci při své práci využívají, dále pravidly, které při své práci musí dodržovat. V rámci této kategorie se také zaměřím na poskytované služby, které mohou ovlivnit výběr jednotlivých metod. Do této výzkumné kategorie po zpracování dat byly zařazeny celkem **4 kódy**: využívané metody, oblíbené metody, pravidla, poskytované služby.

První kód, který z rozhovoru vyplynul je kód „**využívané metody**“. Metody, které využívají pracovníci při své práci v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež jsou obdobná. Primárně se v odpovědích objevovala metoda kontaktní práce a rozhovoru. Pracovník A popsal metodu rozhovoru v určitých fázích: „*rozhovor zpočátku mapující, to znamená zajímá mě, jak se tomu klientovi daří v určitých oblastech svého života a kde se může objevit potenciální zakázka. Když už mám tento mapující rozhovor za sebou a vím, že ten člověk patří k nám do služby, tak už se rozhovor posouvá do nějakého individuálního rozhovoru či poradenského rozhovoru.*“ Pracovník B k metodě rozhovoru dodává, že je důležité použít i volný rozhovor o čemkoliv, který může pomoci navodit důvěru a vztah mezi pracovníkem a klientem. Tento pracovník dodává, že v rámci individuálního poradenství je často rozhovor více strukturovaný a vedený.

Pracovník E popisuje kontaktní práci následovně: „*Bavíme se, mluvíme, používáme volnočasovky, když chceme rozbít ten prvotní ostych. Často ta práce probíhá tak, že tady sedíme, bavíme se spolu nebo i ve skupince, že rozebíráme nějaké téma. Teď je velmi časté, že klienti chtějí spíše rozhovor jeden na jednoho.*“ Pracovník D zmiňuje také práci se skupinou, která u nich v NZDM probíhá často ve formě různých workshopů, besed či různých her formou skupinové práce. Pracovník C kromě metody rozhovoru mluví také o skupinové práci. Zmiňuje, že dříve skupinová práce byla s větším počtem lidí a v současnosti jsou to skupiny maximálně o počtu šesti lidí. Mluví zde o „*icebreakru*“, který dle pracovníka je důležitý v tom, že klienti se „*uvolní a můžeme tak navazovat na tu sociální práci, tím kontaktem a tou hrou se přesouváme do rozhovoru.*“

Druhý kód, který vyplynul z analýzy dat je kód „**oblíbené metody**“ pracovníků. V rámci tohoto kódu jsem se zabývala tím, jaké metody pracovníci mají při své práci oblíbené. Pracovník A o sobě říká, že „*jsem zastáncem kontaktní práce, protože mi dává největší smysl a je to pro mě nástroj, který je nejvíc užitečný pro práci s dětmi a mladistvými.*“ Pracovník B má rád individuální poradenství. Pracovník zmiňuje, že je strašně zajímavý poslouchat ty děti a zároveň u toho zjišťovat, jak moc mohou být úžasné. Zároveň nezavrhuje ani jiné metody jak zmiňuje následovně: „*Samozřejmě mě baví s nimi hrát deskovky a tam třeba taky vylízají různá zajímavá témata občas, baví mě s nimi kecat i se skupinou, ale to teď moc nebývá.*“ Pracovník C se přidává k předchozímu výroku pracovníka a povídá, že jeho oblíbenou metodou jsou rozhovory jeden na jednoho, takže nějaká individuální práce. Tento pracovník zmiňoval, že se mu individuální rozhovory líbí z důvodu, že může dojít i k nějakému předání zkušeností a klient si je může zapamatovat do budoucna. Pracovník E se také přidává k tomu, že má rád individuální

schůzky, ale zároveň povídá: „*Mám rád i ty volnočasovky, hlavně s téma malejma dětma, když si s nimi povídám o to, co se děje u nich doma, co je trápí a je to v určitých mezích jednodušší a pro ně příjemnější, protože nemusí cítit takový tlak.*“

Pracovník D mluví o tom, že vyloženě oblíbenou metodu při práci s klienty nemá, protože využití dané metody v tu chvíli ovlivňuje řada okolností. Tyto okolnosti popisuje následovně: „*Záleží na tématu, na klientovi a na tom, co má třeba ten pracovník za cíl zjistit nebo co chce zvládnout s tím klientem.*“

Třetím kódem vyplývající z analýzy získaných rozhovorů je kód „**pravidla**“. Od sociálních pracovníků v NZDM mě zajímalo, jaká pravidla musí při své práci s klienty dodržovat nebo podle čeho se při své práci řídí. Většina pracovníků během odpovědí na oblast pravidel při práci odpověděla, že dodržují etický kodex. Tomuto kodexu jsem se věnovala v jedné z teoretických kapitol. Pracovník A dodává, že se řídí „*klasický etický kodex, listinou základních práv a svobod*“ a dodává, že práva klientů jsou na prvním místě, což mají nastavený pro jednotlivé programy NZDM zvlášť. Pracovník B kromě etického kodexu dodává, že je potřeba klást důraz na anonymitu, protože jako služba nevyžadují přesné osobní údaje, stačí jim jméno nebo přezdívka. V rámci práce s klienty je dle pracovníka C nutné dodržovat také vzájemný respekt v obou směrech, jak ve směru pracovník ke klientovi, tak i klient k pracovníkovi. V rámci práce je potřeba utvoření bezpečného prostředí, což ve svém rozhovoru potvrzuje jeden z pracovníků. Pracovník E dodává, že je určitě jasné a potřebné dodržování určitých pravidel při práci s klienty. Konkrétně tento pracovník zmiňuje, že v rámci své práce v jejich NZDM dodržují toto: „*Dodržujeme klasický etický kodex, jedeme podle standardů kvality sociálních služeb. Dodržujeme zákon a vnitřně v organizaci máme práci s klientem uchopenou pomocí metodik.*“

Poslední kód je „**poskytované služby**“. Tento kód vyplynul z analýzy dat z důvodu, že jsem se zajímala v rámci jakých konkrétních programů pracovníci v NZDM s klienty pracují. V rámci odpovědí se mísili odpovědi jako ambulantní a terénní služby, zároveň v rámci některých NZDM dochází k poskytování další práce v rámci různých programech, které jako zařízení poskytují. Je zde potřeba zmínit, že každé NZDM má poskytované programy rozdílné dle jejich kapacity i lokality. Jelikož oslovení pracovníci byli z NZDM z různých krajů mohlo dojít tak k větší variabilitě odpovědí.

Ve všech oslovených NZDM, které byly zařazeny do mého výzkumného šetření, probíhají dvě formy služeb. Jedná se o ambulantní a terénní službu. První typ služby je v rámci klubů a druhý typ služby probíhá venku v terénu. Každé NZDM má tyto služby

uchopeny jinak ve smyslu věkové kategorie či časového poskytování svých služeb. Pracovník A zmiňuje, že mají tři kluby, které jsou odděleny věkově i lokalitou, kde se jednotlivé kluby nacházejí. Dva své kluby poskytují plně čtyři pracovní dny v týdnu a jeden den mají kluby otevřené na tzv. zvonek, pro případné poradenství. Třetí klub, který toto NZDM má je pro nejstarší klientelu a je otevřený dva pracovní dny v týdnu a jeden pracovní den na zvonek pro případné poradenství. Pracovník B dodává, že jejich klub je otevřený každý pracovní den na 5 hodin odpoledne. Pracovník C pracuje v NZDM, kde mají dva kluby rozdělený na mladší a starší klientelu. Pracovník D v rozhovoru zmiňuje: *„klub máme každý všední den od jedné do pěti“*. Pracovník E následně povídá, že *„poskytujeme ambulantní formu služby pět dní v týdnu stejně tak i terénní formu služby i online poradenství.“*

V oblasti poskytování terénní služby docházelo k nejrozdílnějším rozsahů poskytování. Je potřeba říci, že rozsah poskytování této služby je závislý na kapacitě pracovníků či městě, kde dané zařízení je. Stejně jako pracovník E, tak i pracovník D pracuje v NZDM, kde terén probíhá každý všední den jako klub. Pracovník A zmiňuje, že v jejich NZDM se terénní služba poskytuje třikrát týdně. V podobném množství terénů pracuje i pracovník B, který povídá, že *„terén míváme teď od června pravidelně, aby se nám navýšila kapacita, protože máme i nového člena týmu a snažíme se chodit, co nejvíce, ale většinou to vychází tak třeba dvakrát až třikrát za týden.“* Pracovník A zmiňuje, že v rámci terénu kromě svého klasického v rámci NZDM chodí také i s dalšími službami ve městě, kdy jde o zapojení několika služeb a dochází ke společnému vycházení do terénu, což může přispívat k dalšímu rozvíjení dovedností a získání zkušeností.

Zajímavostí těchto odpovědí na toto téma bylo, že dvě NZDM mají i další programy pro své klienty mimo právě poskytovaných služeb ambulantních a terénních a mohou se tak lišit od dalších zařízení tohoto typu. Pracovník E zmínil již ve své výpovědi výše online poradenství, kdy i tuto online formu poskytování mají metodicky uchopenou. Tento pracovník také zmínil, že v rámci terénní formy mají tzv. noční terén, kdy jezdí malou pojízdnou dodávkou ke klubům, kde pracují zase s jinou klientelou než v rámci běžných terénů. Hlavní rozdíl tento pracovník vidí v tom, že potenciální klienti jsou často pod vlivem alkoholu či dalších návykových látek. Pracovník B také zmínil, že jsou pro své klienty i online na sociálních sítích. Stejně jako NZDM pracovníka E, tak i pracovník A pracuje v NZDM, kde poskytují své služby online. Tomuto typu služeb říkají tzv. online terén *„neboli poskytování služeb v online prostředí, kdy za nás je to facebook“*

a máme ho jako jedna z mála služeb registrovaný, ale je potřeba říci, že legislativně tato forma je nepodporovaná. Je to jenom nějaká část, že jako můžeš, ale nesmí vám to nahrazovat přímou práci s klientem.“ V rámci tohoto tzv. online terénu pracují jednou týdně ve večerních hodinách. NZDM tohoto pracovníka je oproti zbylým osloveným specifické tím, že mají program ve spolupráci s magistrátem města a OSPOD města, kde své služby provozují. Z důvodu zachování anonymity přesný název tohoto programu nemohu uvést, ale pracovník A tento program popisuje následovně: „Je to program určený klientům do 18 let, nižší hranice je myslím 7 let a funguje to na bázi doporučení kurátorem klienta a služby a většinou jsme záchranou sítí před tím než by se sáhlo po řešení formou nějakého ústavního zařízení. Je to vlastně spolupráce vždycky na 3 měsíce a je lehce odlišná od klasické práce nízkoprahu, protože je vlastně taková dobrovolně nedobrovolná, protože z pozice kurátora jde o nařízení.“

Výzkumná kategorie: RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

Jelikož se diplomová práce zaměřuje i na oblast rizikového chování, tak se jedna z výzkumných kategorií zabývá rizikovým chováním. V rámci této kategorie se zabývám druhy rizikového chování, které se ve vybraných NZDM vyskytují a zda lokality, kde zařízení je má vliv. Do této kategorie je zahrnuta také prevence a preventivní aktivity, které pracovníci ve svých NZDM pro své klienty pořádají. Po zpracování dat do této kategorie byly zařazeny celkem **4 kódy**: druhy, příčiny, typy prevence, preventivní aktivity.

Prvním kódem, který vyplynul z analýzy dat je kód „**druhy**“. V rámci tohoto kódu se zajímám o to, jaké konkrétní druhy rizikového chování se mohou vyskytnout v NZDM a jaké druhy jsou třeba v současnosti nejaktuálnější. Z odpovědí od pracovníků vyplynulo, že druhy rizikového chování v NZDM jsou si podobné. Často se točí v oblastech návykových látek, sexuálního chování, problémy v oblasti duševního zdraví či lehké trestné činnosti ve formě drobných krádeží. Pracovník A zmiňuje, že „*mám pocit, že nejaktuálnější je nějaké rizikového chování ve společnosti, to znamená, že člověk neumí fungovat v rámci určitých společenských pravidel.*“ U starších klientů přibližně ve věku 14 a více se může objevit rizikové sexuální chování, ale to již dle pracovníka A není tak intenzivní. Pracovník B sdělil, že ve svém NZDM řeší také témata jako je gambling a gaming, zároveň také dodává, že často u svých klientů řeší návykové látky. K oblasti návykových látek se přidává i pracovník C, který zmiňuje, že se u svých klientů setkává

s tímto: „*je tam alkohol, kouření, lehčí drogy a u těch starších už to může být i dealování.*“ Zmiňuje také drobné krádeže, které popisuje na následujícím příkladu: „*Objevují se zde drobnější krádeže, což se týká i těch našich menších klientek, že v DM drogerii ukradnou vzorečky.*“

Pracovník D se setkává při své práci s tématy jako je sebepoškození či různé experimentování s návykovými látkami. Uvedl například, že v poslední době v NZDM řešili třeba žvýkáci tabák a celkově řeší hlavně věci, které jsou nové a na internetu aktuální a populární. Pracovník E se primárně zaměřil na rizikové chování v oblasti duševního zdraví. Tento pracovník v oblasti druhů výskytu rizikového chování v jeho NZDM zmiňuje: „*nedostatečný pocit sebelásky, vztah k sám sobě, ale i agrese.*“ Zároveň dodává: „*Možná v tom terénu je to víc o nějakých látkových závislostech či o bezcílém bezprizorním trávením volného času, kdy vlastně ty děti nevědí, co dělat, nemají žádnou strukturu či motivaci k tomu někam docházet.*“

Druhým kódem této výzkumné kategorie je „**příčiny**“. Zde mě zajímalo, zda rizikové chování, které řeší pracovníci při své práci v NZDM mají příčinu v lokalitě, kde jejich zařízení je nebo zda vidí jako příčinu jinou. Každý pracovník na danou problematiku pohlížel jinak, ale všeobecně se dá říci, že většina pracovníků si nemyslí, že by rizikové chování, které řeší mělo být přímo provázáno pouze lokalitou. Dle názorů lokalita vliv mít může, ale spíše si pracovníci myslí, že je to v kombinaci i s něčím jiným. Pracovník E povídá, že „*nemyslím si, že je to vázaný na lokalitu, myslím si, že je to víc jako o pracovnících. Že se sem stahují klienti, protože vědí, že zde dostanou nějakou určitou formu podpory od pracovníků.*“ Tento pracovník zároveň dodává, že třeba v oblasti neefektivního trávení volného času jsou hlavním zdrojem rodiče. Pracovník D následně zmiňuje následující: „*nevím jestli je to lokalitou, ale řekla bych spíše, že je to tak, že ty děti nevědí, jak dané situace řešit.*“ Tento pracovník často pracuje s klienty, kteří vykazují prvky agresivního chování. Pracovník B zastává podobný názor jako předchozí dva pracovníci a také si nemyslí, že rizikové chování, které v práci řeší je vázanou přímo na lokalitu, kde jeho NZDM je. Výskyt rizikového chování připisuje spíše k tomu, že se to pojí s věkem a zároveň, že často klienti nemají stabilní rodinné zázemí. Pracovník C se při odpovědi zamýšlí, že možná právě lokalita nějaký větší vliv má, neboť jeho NZDM, kde pracuje, je v lokalitě města, kterou často lidé nazývají jako „ghetto“. Zároveň pracovník podotýká: „*myslím si, že nízkoprah v centru města řeší stejný problémy jako my, ale to místo a lokalita není tak vyhlášená, jako ta naše. Když se řekne naše lokalita často si lidé představí, že zde žije taková společnost, která k sobě přitahuje*

kriminalitu a podobně. “ Z důvodu zachování anonymity nezmiňuji přesný název lokality. Pracovník A mi v rozhovoru shrnul lokality a k nim typické rizikové chování. Vybrané lokality bral z pohledu, kde jeho NZDM poskytuje ambulantní a terénní služby. Dva kluby tohoto NZDM jsou na sídlišti, kde dle pracovníka žije dost obyvatel jiného etnika, zároveň často uživatelé návykových látek. Právě v okolí těchto klubů se často dějí různé konfliktní situace, které jsou doprovázeny nadávkami či rvačkami. V rámci poskytování terénní služby pracovníci vyrážejí do centra města, které je zase typické pro vandalismus, návykové látky či rizikové sexuální chování. Dle pracovníka je to z důvodu, že právě v centru města nebo v jeho blízkém okolí je nádraží, autobusový terminál či se zde vyskytují různé hudební kluby a bary.

Další kód, který vyplynul z analýzy rozhovoru je kód „**typy prevence**“. S oblastí rizikového chování souvisí prevence a v rámci tohoto tématu mě zajímalo s jakým typem prevence pracovníci NZDM přicházejí při své práci do kontaktu. Od pracovníků vyplynulo, že většina se setkává zejména se sekundární prevencí, ale někdo se během práce setkává i s primární prevencí, popřípadě terciální. Někteří pracovníci typy prevence rozdělují dle věku. Pracovník D zmiňuje, že se setkává průřezově s každým typem prevence, zároveň dodává *„když už si nevíme rady, tak spolupracujeme v té síti návazných služeb s někým jiným.“*

Pracovník E typy prevence, se kterými se setkává porovnával z pohledu ambulantní a terénní formy. V rámci ambulantní služby si myslí, že v přibližně v poměru 60:40 převažuje primární prevence, zatím co v terénu je to opačně. Pracovník C na to pohlíží právě pohledem práce s jednotlivými věkovými kategoriemi. V klubu pro mladší děti pracovníci tohoto NZDM řeší primárně prevenci primární, kdy klienty seznamují s tím, jaká rizika mohou nastat nebo na co si mají dát ve svém životě pozor. K prevenci sekundární dodává pracovník C následující: *„V klubu pro starší, tak tam je i ta sekundární, protože se tam už řeší to, když už je pozdě, bohužel.“* Pracovník B v rozhovoru mluvil, že primárně pracují s primární prevencí, ale samozřejmě, že ve chvíli, kdy je potřeba pracují i s dalšími stupni prevence. Pracovníci v tomto NZDM mají dle pracovníka velkou snahu o vytvoření informovanosti a povědomí o různých tématech v oblasti rizikového chování. Pracovník A se svěřil, že má pocit, že primární prevence už v jejich práci neexistuje. Dle pracovníka pracují hlavně se sekundární prevencí, protože pracovník zmínil, že *„pracujeme s těmi klienty, kteří už v nějakém riziku jsou nebo se v nějakém riziku nachází, potkali se s tím nebo třeba v nějakém riziku vyrůstají.“* Tento pracovník zároveň dodává, že se pracovníci v NZDM mohou setkat i s terciální prevencí

zejména u starších klientů, kteří mohou často řešit téma rizikového sexuálního chování a předčasné těhotenství.

Poslední čtvrtým kódem v rámci této výzkumné kategorie je kód „**preventivní aktivity**“. V rámci oblasti prevence mě také zajímalo, jak konkrétně pracovníci s klienty v této oblasti pracují. V tomto kódu se dle mého názoru velmi projevilo, že pracovníci byly z různých NZDM, protože každé NZDM k preventivním aktivitám přistupuje rozdílně. Pracovník B zmiňuje, že nějaké preventivní akce mají většinou v rámci nějakých spoluprací s dalšími organizacemi. Často tyto akce mají ve formě workshopů na různá témata. Pracovník zmínil: *„na podzim jsme tady měli skvělý workshop na téma sebeobrany.“* Pracovník C pracuje v NZDM, kde mají pravidelné preventivní středy. Tyto středy probíhají, jak na klubu pro mladší, tak i na klubu pro starší. Dle pracovníka jsou to často témata ohledně sexuálního chování, návykových látek či ohledně otázky finanční gramotnosti. Zaujalo mě, že třeba v klubu pro starší řešili i téma porno průmyslu, protože dle pracovníka C dané téma zařadili, protože *„starší kluci se najednou vzhledli, že budou točit porno a že na tom vydělají, takže jsme na toto téma uspořádali besedu a udělali osvětu.“* Tímto chtěl pracovník poukázat na to, že v rámci těchto programů reagují právě na to, co aktuálně jejich klienti řeší a co je zajímavá.

V NZDM, kde pracuje pracovník D zase mají udělané to, že mají vždy na jeden měsíc stanovené nějaké preventivní téma a tomu se v průběhu toho jednoho měsíce s klienty věnují. Největším balíčkem v oblasti prevence jsou dle pracovníka A v jeho NZDM preventivní challenge na klubech. Pracovník tyto challenge popisuje následovně: *„Preventivní challenge fungují tak, že téma vychází vždycky od klientům aby jim to bylo blízké, to co mezi nimi rezonuje, co aktuálně řeší. Jsou přichystané aktivity na jeden až dva měsíce a těm klientům se snažíme předat informace zážitkovou formou.“* Dále tento pracovník zmínil preventivní rozhovory s klienty a dále se zmínil o preventivních programech na školách. Pracovník, ale zde zmínil, že nejde o primární činnost NZDM, ale jde spíše *„o doplněk pro školy, které jsou v okolí našich klubů a víme, že se tam může pohybovat naše klientela. V rámci těchto programů se věnujeme tématům, které jsou vyloženě nízkoprahový, což znamená, že nepracujeme s třídním klimatem, ale pracujeme s tématy jako jsou návykové látky, sexualita či identita.“* Zajímavý pohled na preventivní aktivity a programy přišel od pracovníka E, který mluvil o tom, že různé programy pro své klienty mívali, ale v době před covidovou epidemií, kdy dle pracovníka měli mnohem vyšší kapacitu než teď. Určité prevenci se věnují zejména online. Pracovník zmiňuje

následující: „*Prevenci máme skrz online věci, tam máme stanovené měsíční téma, kterému se věnujeme skrz různé posty a reelska.*“

Výzkumná kategorie: ČINNOSTI NZDM

Poslední kategorie se zabývá přímo činnostmi, které se ve vybraných NZDM dělají. Část této kategorie se zabývá pravidelnými a příležitostnými činnostmi. Závěr výzkumné kategorie je zaměřen na spolupráci se školami a sociální sítě, protože i ty ovlivňují práci pracovníků s klienty. Do této poslední výzkumné kategorie po zpracování dat byly zařazeny celkem **4 kódy**: pravidelné akce, příležitostné činnosti, spolupráce se školami a sociální sítě.

První kód, který vyplynul v rámci analýzy dat je kód „**pravidelné akce**“. V rámci tohoto kódu je opět potřeba říci, že se odpovědi liší tím, v jakém NZDM oslovený pracovník pracuje. Z důvodu zachování určité anonymity oslovených zařízení přesné názvy akcí nejsou uvedeny. Dva pracovníci, konkrétně pracovník A a pracovník D mluvili o akci, kterou pořádá Česká asociace streetwork z.s., která byla zmíněná i v rámci teoretické části diplomové práce. Konkrétně jde o akci Týden nízkoprahových klubů, který se koná v září a je zaměřený vždy na určité téma. V minulém roce šlo o téma duševního zdraví. Pracovník A zmiňuje, že v rámci tohoto týdne „*na každý den chystáme aktivity, které jsou k danému tématu blízké.*“ Pracovník D dodává, že na klubu mají hlavně řízené aktivity.

Pracovník B v rámci pravidelných aktivit zmiňuje parlament, který ve svém NZDM pořádají každý rok na podzim. Klienti mohou přijít s nějakými návrhy, co by chtěli na klubu změnit a mohou si tak zkusit princip voleb a zjistit, jak fungují. Pracovník C je součástí NZDM a organizace, která pravidelně každý rok pořádá celoorganizační akci a zároveň toto NZDM pravidelně každé léto vyjíždí na tábor. Dle pracovníka jde o „*hodně velkou akci, teď tuším, že se pojedje již po osmé a klienti se na to každoročně těší. Je to skvělý v tom, že vyrazí celý tým pracovníků z obou klubů i terénu a je to zase něco jiného. Ty děti tam poznáme úplně jinak a máme zase jinou možnost, jak s nimi pracovat a navázat tak s nimi vztah.*“ Pracovník E pracuje v NZDM, kde pravidelně pořádají různé přespávačky, „opékačky“ či filmová promítání. Pracovník A kromě účasti v rámci akce od České asociace streetwork ještě v rozhovoru zmínil, že mají dvě terénní akce, které pořádají. Jedna terénní akce je zaměřena preventivně a doplňkem jsou volnočasové aktivity, preventivní kvízy či rozhovory na různá preventivní témata. Jde

o akci většinou bez účasti rodičů. Druhá terénní akce je zaměřena spíše pro starší klienty a jde o grafity odpoledne. Tématem této akce je často téma vandalismu, poškození cizího majetku a grafity. Poslední akcí je akce celého NZDM a je zaměřena opět preventivně a dané NZDM seznamuje okolí s tím, jakou službou jsou a této akce jsou často součástí i rodiče, kteří mohou zjistit o jakou službu jde, čemu se NZDM věnuje a podobně.

Druhý kód je „**příležitostné činnosti**“. Kromě pravidelných akcí, které pracovníci NZDM pořádají mají i různé příležitostné činnosti a akce. Většina pracovníků se shodla, že v rámci příležitostných činností reagují hlavně na potřeby klientů, společenské události či zda na to v tu chvíli mají kapacitu nebo finance. Pracovník A zmínil, že třeba v době vypuknutí války na Ukrajině otevírali své kluby pro ukrajinské děti. Zároveň se zmiňuje, že v jeho NZDM jsou „*akce hodně pravidelné než příležitostné. Klienti to čekají, vědí, že to bude a těší se. Zároveň víme, proč to tak děláme a to mi přijde nejdůležitější, že to máme promyšlený.*“ Pracovník D a pracovník E se shodli na tom, že reagují na věci tady a teď a pořádají hodně workshopy na různá témata. Pracovník D zároveň dodává, že hodně reagují na sociálních sítích, kam přidávají různý obsah, zároveň mají příležitostně různé „opékačky“, protože dle slov pracovníka mají výhodu velké zahrady, která náleží ke klubu. Pracovník C se zmínil, že dříve když měli větší finanční zázemí, tak jezdili s klienty do zoo nebo do muzea, ale teď primárně využívají těch výletů, které jsou bezplatné, jako třeba různé rozhledny nebo procházky centrem města. Pracovník B k příležitostným akcím se vyjadřuje následovně: „*Někdy děláme třeba turnaj ve fotbálku, různé workshopy a většinou se nám třeba daří jet do zoo nebo na lasergame, ale je potřeba říci, že to vše závisí na kapacitě pracovníků i financích.*“

Z analýzy dat následně vyplynul kód „**spolupráce se školami**“. Daný kód v této kategorii je zařazen z důvodu, že s vývojem NZDM dochází i k postupné spolupráci se školami. Je důležité, ale říci, že kromě snahy pracovníků zde hraje roli i snaha samotné školy jestli do nějaké spolupráce s NZDM chce jít či nikoliv. Na tento kód se podívám s pohledu každého pracovníka, protože každý má jinou zkušenost, ale všeobecně se dá říci, že každé oslovené NZDM má jistou zkušenost v rámci spolupráce se školami, ale každý lehce rozdílnou. Pracovník A se k tomu tématu vyjádřil následovně: „*Kdyby jste se mě zeptala třeba pět let zpátky, tak Vám řeknu, že spolupráce se školami nefunguje vůbec, teď v posledních dvou letech je to mnohem lepší.*“ Pracovník následně mluvil o tom, že spolupráce primárně probíhá přes školní metodiky prevence, kteří často mají přehled o tom, co NZDM je a společně se i potkávají v rámci různých setkání. Zároveň do škol v okolí klubů posílají časopisy, které se tvoří vždy na určité preventivní téma

a zároveň je má pod záštitou terénní tým tohoto NZDM. Provázanost se školami tedy je, ale i pracovník zmínil to, že je potřeba říct, že ne každá škola přístupná je. Zároveň dané NZDM se věnuje i preventivním programům na školách. Pracovník B se zmínil, že v rámci jeho NZDM nemají žádnou spolupráci se školou, ale v minulosti se stalo, že třeba spolupracovali s jedním učitelem po domluvě s klientem. Pracovník C povídal, že *„právě jsme teď navázali takovou spolupráci s jednou školou v okolí klubu a skrz tuhle školu probíhali i adaptační kurzy v září, kterých jsme se jako pracovníci NZDM účastnili.“* Pracovník také dodal, že v organizaci mají vyčleněného pracovníka, který se oblastí spolupráce se školami zabývá a tento pracovník chodí do třídnických hodin. Pracovník D zmiňuje, že se školami spolupracují v tom smyslu, že několikrát do roka se je snaží oslovit s nabídkou prezentace jejich služeb. Toto NZDM také ve školách nabízí preventivní programy na konkrétní témata, která jsou šitá na míru dané škole. Stejně jako pracovník A i pracovník D zmínil, že *„ne úplně všechny školy zájem mají, nicméně bych řekl, že všechny školy o nás vědí a myslím si, že je důležité s nimi pracovat.“* Pracovník E spolupráci se školou vnímá tak, že se snaží pracovníci tohoto NZDM účastnit různých společných setkáních jako jsou týmy pro mládež nebo komunitní plánování, ale spolupráci jako takovou mají pouze s jednou školou. Tento pracovník si zároveň myslí následující: *„Já si myslím, že školy moc nevědí, co NZDM je a je to s nimi strašně těžké, mají toho hodně, nejsou úplně otevřené k nějaké spolupráci, takže mám pocit, že nabízení nějaké vzájemné spolupráce je trochu jak házet hrách na stěnu.“*

Poslední kód této kategorie je **„sociální sítě“**. Tento bod je zde zařazen z důvodu, že klienti jsou často na sociálních sítích a pracovníci, tak museli na to reagovat a přesunout i některou svou část práce na sociální sítě. Všichni oslovení pracovníci nějakým způsobem pracují se sociálními sítěmi. Pracovník A zmiňuje, že jejich NZDM je velmi proaktivní v práci na sociálních sítích, *„protože tam naše klientela je a i my sami si ověřujeme, co používají, co tam vyhledávají a snažíme se třeba přidávat i obsah, co by je mohl zajímat. V tuhle chvíli je to opravdu přirozené prostředí pro naše klienty, což dříve nebylo.“* Všichni oslovení ve svých NZDM používají Facebook, Instagram a většina má i TikTok. Pracovník A zmiňuje, že nejvíc fungují na Instagramu a TikToku, protože je tam nejvíce jejich klientela a zároveň facebook používají pouze k online terénu, kde jsou pravidelně každé úterý v podvečerních hodinách. Mají i Youtube kanál, ale jelikož v současnosti dle pracovníka jde o neaktuální síť, tak ji aktuálně nevyužívají, ale na kanále mají videa z minulosti. Klientela, se kterou pracuje pracovník B se dle jeho slov nejvíce drží na Facebooku. Zároveň dodal, že nemají TikTok, protože z pracovníků nikdo

nemá kapacitu, kdo by ho spravoval. Dle pracovníka C je Facebook neaktuální a využívají primárně Instagram, který dokonce mají rozdělený pro každý klub a terén zvlášť. Zároveň mají TikTok, ale ten mají poměrně nově a dle slov pracovníka se v tom ještě hledají. NZDM, kde pracuje pracovník C má ještě ambice do budoucna rozjet youtube podcast.

Pracovník D se ve své práci setkává se sociálními sítěmi jako je Facebook, Instagram a TikTok, který jeho NZDM má zatím necelý rok. Na TikToku zatím probíhá spíše mapování, aby si pracovníci mohli ujasnit, jaký obsah se tam hodí. Dle slov pracovníka, sociální sítě mají zaměřené spíše informativně. Pracovník zmiňuje, že tam dávají: *„co se na klubu děje, co je nového nebo co nás čeká.“* Pro terén jsou sociální sítě dle pracovníka hlavním kanálem pro komunikaci s klienty, protože si tam domlouvají schůzky. Pracovník E pracuje s obdobnými profily jako předchozí pracovníci. Jeho NZDM sociální sítě využívá převážně informativně, ale zároveň dodává: *„jelikož poskytujeme online sociální poradenství, tak máme jednotlivé profily oddělené. Přes některé právě poskytujeme online poradenství a některé máme zaměřené více informativně.“*

4.7 Analýza výzkumných otázek a shrnutí výzkumného šetření

V rámci této podkapitoly se zaměřím na analýzu výzkumných otázek, které jsem si položila na začátku kvalitativního výzkumného šetření. Odpovědi na dané výzkumné otázky vyplývají z výzkumných kategorií, kterým jsem se věnovala v předchozí podkapitole. Znění hlavní výzkumné otázky a dílčích výzkumných otázek je následující:

- **HVO:** Jaké metody a formy práce využívají pracovníci v NZDM s klienty v oblasti rizikového chování?
- **DVO1:** Jaká cílová skupina ovlivňuje metody?
- **DVO2:** Co je charakteristické pro práci s klienty v NZDM?
- **DVO3:** Jaké rizikové chování u klientů ovlivňuje výběr metody při práci?
- **DVO4:** Jaké činnosti pracovníci v NZDM pro své klienty pořádají?

Analýza HVO: Jaké metody a formy práce využívají pracovníci v NZDM s klienty v oblasti rizikového chování?

Často pracovníci využívají metodu rozhovoru a kontaktní práce. V rámci oblasti rizikového chování může jít o rozhovor poradenský. Někteří pracovníci pracují i metodou skupinové práce, což je často ve formě hraní deskových her ve skupince, workshopů či

rozebírání nějakého tématu ve skupince. Volnočasové aktivity často pracovníci využívají pro navázání důvěry mezi pracovníkem a klientem, zároveň při těchto hrách dochází k prolomení ostychu, který děti mohou mít. Mezi oblíbené metody pracovníků patří zejména metoda rozhovoru. Jeden z pracovníků zmínil, že je potřeba využívat i tzv. volného rozhovoru, kdy si pracovník s klientem povídá o čemkoliv, což může pomoci k dalšímu navázání důvěry. V oblasti rizikového chování, často pracovníci pracují zejména s prevencí a využívají různé preventivní aktivity. Pracovníci se s tématem rizikového chování setkávají v mnoha podobách při své práci, například ve formě preventivních workshopů, besed či na klubech mají preventivní challenge.

Analýza DVO1: Jaká cílová skupina ovlivňuje metody?

Tato první dílčí výzkumná otázka se zabývala tím, jaká cílová skupina ovlivňuje metody práce v NZDM. Všeobecně se dá říci, že pracovníci pracují s cílovou skupinou ve věku 6 až 26 let, ale jednotlivá zařízení a oslovení pracovníci pracují v různých NZDM a vždy je tam věk cílové skupiny uzpůsoben programu, který poskytují. V současnosti dle analýzy dat pracovníci pracují převážně s klienty, kteří věkově spadají na druhý stupeň základní školy, ale jsou zde i výjimky někdo pracuje spíše s mladší klientelou a někdo se starší, hodně to závisí na NZDM a městě, ve kterém sídlí. Pracovníci často řeší s klienty následující problémy: problémy ve škole, problémy s rodinou, problémy s vrstevnickými vztahy, problematiku duševního zdraví, problémy s oblastí sexuality či volný čas. V rámci přisunu klientů do NZDM pracovníci často využívají metodu sněhové koule, což je metoda, kdy jeden klient sebou na klub vezme nějakého kamaráda/kamarády či sourozence a ti následně do NZDM začnou také docházet.

Analýza DVO2: Co je charakteristické pro práci s klienty v NZDM?

Pracovníci v NZDM při své práci musí dodržovat jistá pravidla. Je zde důležité zmínit, že všichni oslovení pracovníci se řídí etickým kodexem. Charakteristické pro práci v NZDM je anonymita, neboť pracovníci od svých klientů nevyžadují přesné osobní údaje. Pracovníkům stačí znát jméno nebo přezdívku klienta. Pracovníci také zmínili, že pro práci je důležité vzájemný respekt, jak od pracovníka ke klientovi, tak by měl být viděn respekt od klienta k pracovníkovi. Charakteristické pro práci s klienty v NZDM je to, že pracovníci s klienty pracují v rámci ambulantní služby na klubech a v terénu.

Analýza DVO3: Jaké rizikové chování u klientů ovlivňuje výběr metody při práci?

Pracovníci dle svých odpovědí často pracují s klienty, u kterých se projevuje rizikové chování. Mezi druhy rizikového chování můžeme zařadit: návykové látky, rizikové sexuální chování, problémy v oblasti duševního zdraví či trestnou činnost ve formě krádeží. Tyto druhy rizikového chování se následně promítají i do metod práce, které si pracovníci vyberou. Témata rizikového chování mohou otevřít při rozhovorech, jak s jednotlivcem tak skupinou. Často téma rizikového chování rozebírají při metodě kontaktní práce. Oslovení pracovníci si nemyslí, že by příčinou výskytu rizikového chování byla přímo lokalita, kde se jejich NZDM nachází. Spíše zastávají názor, že lokalita je jedna z příčin v rámci celé řady různých příčin.

Analýza DVO4: Jaké činnosti pracovníci v NZDM pro své klienty pořádají?

Pracovníci v rámci prevence pracují s různými preventivními programy. Každé NZDM se v něčem liší. Jeden z oslovených pracovníků pracuje na klubech, kde jsou pro klienty připraveny preventivní challenge. Další oslovený pracovník má zase zkušenosti s různými workshopy na preventivní témata. V jednom osloveném NZDM zase probíhají preventivní programy, které jsou vždy jeden den v týdnu na různá témata. V rámci pravidelných akcí se některá oslovená NZDM účastní Týdne nízkoprahových klubů od České asociace streetwork, z.s.. V rámci tohoto týdne mají často pracovníci připravené řízené aktivity na určité téma. Mezi příležitostné činnosti pracovníci zahrnují různé „opékačky“, akce reagující na potřeby klientů i společenské události, turnaj ve fotbálku či různé příležitostné workshopy. Pracovníci NZDM také svým klientům poskytují různé informační materiály přes své sociální sítě. Práce na sociálních sítích je jedna z částí práce pracovníka pracující v NZDM.

Shrnutí výzkumného šetření

Výzkumné šetření diplomové práce proběhlo formou kvalitativního výzkumného šetření. Výzkumným vzorkem byli sociální pracovníci v NZDM. Oslovená NZDM se nacházela ve čtyřech krajích České republiky, proto v některých oblastech došlo k rozmanitým odpovědím. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké metody a formy práce používají pracovníci při své práci s klienty NZDM v oblasti rizikového chování. Data byla sbírána metodou polostrukturovaných rozhovorů, které probíhaly buď formou osobního setkání nebo online formou přes platformu Google meet. K analýze dat

jsem použila metodu kódování. V rámci této analýzy došlo k vytvoření čtyř výzkumných kategorií: cílová skupina NZDM, práce s klientem, rizikové chování a činnosti NZDM. Pomocí těchto kategorií jsem následně mohla zodpovědět položené výzkumné otázky, které byly součástí kvalitativního výzkumného šetření v této diplomové práci.

Závěr

Diplomová práce se zabývala metodami práce s klienty nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké metody a formy práce využívají pracovníci s klienty NZDM v oblasti rizikového chování.

Práce měla charakter teoreticko-empirický a obsahovala celkem čtyři kapitoly. První tři kapitoly byly teoretické a čtvrtá kapitola byla zaměřena na kvalitativní výzkumné šetření. První teoretická kapitola se zabývala specifikací metod a forem práce. V závěru této kapitoly jsem mapovala vybrané metody práce, se kterými se sociální pracovníci v NZDM mohou setkat. Kapitola druhá se věnovala charakteristice nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. Zároveň jsem zde přiblížila profesi sociálního pracovníka. Poslední teoretická kapitola analyzovala problematiku rizikového chování, kdy zároveň součástí této kapitoly byl popis vybraných druhů rizikového chování.

Čtvrtá kapitola diplomové práce je již empirická a plynule tak navázala na kapitoly teoretické. Výzkumné šetření, které je součástí diplomové práce bylo kvalitativní a data byla sbírána metodou polostrukturovaného rozhovoru.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké metody a formy práce využívají pracovníci v NZDM se svými klienty v oblasti rizikového chování. Z analýzy dat, které pocházely z polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky NZDM vyplynulo, že nejvíce využívají metodu kontaktní práce a rozhovoru. Z rozhovorů také vyplynulo, že někteří pracovníci pracují i metodou skupinové práce, která často spočívá ve formě hraní deskových her ve skupince, workshopů či rozebírání nějakého tématu v rámci této metody práce. Rozhovor jako metoda je oblíbená mezi pracovníky a v oblasti rizikového chování může jít například o typ rozhovoru, který je poradenský. Oslovení pracovníci s klienty pracují nejčastěji formou práce ambulantní nebo terénní. V rámci ambulantní formy práce pracují pracovníci s klienty v ambulancích, v tzv. klubech. Pracovníci své metody práce přizpůsobují v oblasti rizikového chování tématům jako jsou návykové látky, rizikové sexuální chování, problémy v oblasti duševního zdraví či trestné činnosti ve formě krádeží.

V rámci kvalitativního výzkumného šetření jsem si stanovila jeden hlavní a čtyři dílčí cíle. Všechny cíle se následně odrazily ve znění výzkumných otázek. Analýza výzkumných otázek je součástí závěru čtvrté kapitoly diplomové práce. Na všechny položené výzkumné otázky jsem našla odpovědi, které vyplynuly z analýzy dat.

Téma nízkoprahového zařízení pro děti a mládež je dle mého tématem aktuálním, protože jde o zařízení, které pracuje s dětmi a mladiství a věnuje se problémům, které jsou ve společnosti aktuální a zároveň z rozhovorů vyplynulo, že se pracovníci snaží reagovat na aktuální potřeby klientů a témata některých činností jim přizpůsobit. Česká asociace streetwork, z.s. zároveň vytvořila Vizi NZDM 2030, která se zaměřuje na využití potenciálu této služby a její další vývoj. I z tohoto důvodu si myslím, že NZDM se v České republice může nadále rozvíjet, vyvíjet a zároveň o sobě dávat vědět i mezi širší veřejnost.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BĚLÍK, Václav, Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1.

FABIÁN, Petr. *Možná to jde i jinak: teorie a metody v sociální práci*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2021. ISBN 978-80-7560-368-5.

FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.

HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2., aktualiz. [i.e. 3. vyd.]. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

JUNOVÁ, Iva. *Metody sociální pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435_698-8.

KAISEROVÁ, Ida; DROBIL, Ondřej; KUTÁLKOVÁ, Petra; MATOUŠEK, Petr a VAŠAT, Jan. *Kontaktní práce v teorii i praxi: strategie poskytovatelů sociálních služeb perspektivou kontaktní práce*. [Praha]: Česká asociace streetwork.cz, 2022. ISBN 978- 80-11-01945-7.

KLÍMA, Petr (ed.). *Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork*. 2. vyd. [Praha: Česká asociace streetwork, 2009]. ISBN 978-80-254-4001-8.

KLIMENTOVÁ, Eva. *Sociální práce: teorie a metody I : studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3439-1.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

KRAUS, Blahoslav a HRONCOVÁ, Jolana. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-080-1.

- KORBEL, Matouš a LEJSKOVÁ, Zdena. *Včas a spolu: model systému preventivních služeb pro děti a jejich rodiny*. Právo na dětství. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. ISBN 978-80-7421-178-2
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
- MÁTEL, Andrej. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-271-2220-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978_80-262-1154-9.
- MIOVSKÝ, Michal. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7.
- MIOVSKÝ, Michal; SKÁCELOVÁ, Lenka; ZAPLETALOVÁ, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
- NEPUSTIL, Pavel a GEREGOVÁ, Markéta (ed.). *Bez podmínek: metody psychosociální podpory pro lidi užívající drogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. ISBN 978-80-210-9667-7.
- NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-908-8.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Sociologie (Grada). Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SOBKOVÁ, Petra; ÖBRINK HOBZOVÁ, Milena a POSPÍŠILOVÁ, Helena. *Sociální pedagogika a její metody*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4885-5.
- SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- TESAŘOVÁ, Martina. *Jak na žáky: zvládání náročných situací ve třídě*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1047-4.

ZEMANOVÁ, Vanda a DOLEJŠ, Martin. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4492-5.

Elektronické zdroje

ASOCIACE POSYKTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB ČR. *Etický kodex sociálních pracovníků a členů Profesního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS ČR* [online]. 2017 [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://profesni-svaz-socialnich-pracovniku.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex.pdf>

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, z.s. *Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. 2008 [cit. 2024-03-16]. Dostupné

z: https://archiv.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, z.s. *Co je streetwork* [online]. In: *Česká asociace streetwork, z.s.* [online]. 2024a [cit. 2024-03-16]. Dostupné

z: <https://www.streetwork.cz/stranka/13/co-je-streetwork>

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, z.s. *Co je ČAS*. In: *Česká asociace streetwork, z.s.* [online]. 2024b [cit. 2024-03-07]. Dostupné

z: <https://www.streetwork.cz/stranka/2392/co-je-cas>

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, z.s. *Vize NZDM 2030*. In: *Česká asociace streetwork, z.s.* [online]. 2024c [cit. 2024-03-07]. Dostupné

z: <https://www.streetwork.cz/stranka/3281/vize-nzdm-2030>

DOHÁNYOSOVÁ, Denisa a Jan KRA JHANZL. *Nízkoprahy pod lupou 2010* [online]. In: *Oborový portál www.streetwork.cz* [cit. 2023-12-06]. Dostupné z:

https://archiv.streetwork.cz/images/stories/CAS/Vyzkum2010/obcasnik11_vyzkum.pdf

KOPIC, Jan a Barbora PETERKOVÁ. *Prevence v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. *Sociální práce* [online]. 2020, 2020(2) [cit. 2024-03-06]. Dostupné

z: <https://socialniprace.cz/inspirace-pro-praxi/prevence-v-nizkoprahovem-zarizeni-pro-deti-a-mladez-nzdm>

KOUTEK, Jiří a KOCOURKOVÁ, Jana. *Suicidalita a sebepoškozování v dětství a adolescenci - aktuální situace*. *Czecho-Slovak Pediatrics / Cesko-Slovenska Pediatrie* [online]. 2022, 77(3), 131-136 [cit. 2023-08-01]. ISSN 00692328. Dostupné

z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&an=157286304&scope=site>

LAREDO, Erika a Darren HILL. First and last and always: Streetwork as a methodology for radical community social work practice. *Critical and Radical Social Work* [online]. 2019, 7(1),25-39[cit.2024-03-06].Dostupné

z: https://www.researchgate.net/publication/328903318_First_and_last_and_always_Streetwork_as_a_methodology_for_radical_community_social_work_practice

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže* (Dokument MŠMT č.j.:21291/2010-28),2010[cit.2023-07-29].Dostupné

z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a postihu záškoláctví a omlouvání žáků z vyučování. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*. [online]. 2024 [cit. 2024-03-07].Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodicke-doporuceni-msmt-k-prevenci-a-postihu-zaskolactvi>

NOVÁKOVÁ, E., HABIŇÁKOVÁ, R. Teorie a praxe prevence v komunitě – přehled zahraničních zkušeností s implementací strategií komunitního přístupu v prevenci rizikového chování a podpory duševního zdraví dětí a dospívajících. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi*. 2023; 6(3), 152–162; Dostupné z: <https://www.aplp.cz/wp-content/uploads/2024/01/03novakova.pdf>

ROZSÍVALOVÁ, Eva. Sebepoškozování v dětství a dospívání. *Psychiatrie pro praxi* [online]. 2016(1), 22-24 [cit. 2023-08-01]. Dostupné

z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2016/01/06.pdf>

SEGULIN, Anja Manja, SANTOS, Helder Luiz, PANUŠKOVÁ, Karolina

a kol. *Theoretical basis of street-based youth work* [online]. 2019. 2019

[cit. 2024- 03- 07]. ISBN 978-961-94844-6-3. Dostupné z:

https://streetwork.cz/uploads/files/attachments/603e4f8dd77bf_Theoretical-basis-of-streetwork_IO1_Magic_Wand.pdf

SKARUPSKÁ, Helena. *Selected Methods of Intervention Suitable for Work Social Educator with Children at Risk of Social Exclusion*. *Sociální pedagogika* [online]. 2016, 4(1), 87 - 103 [cit. 2024-03-06]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: https://soced.cz/wp-content/uploads/2016/04/Article-SocEd_Selected-Methods-of-Intervention-Suitable.pdf

STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. Návykové látky (drogy). In: *Stání zdravotnický ústav*. [online]. 2024 [cit. 2024-03-07]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/323-navykove-latky-drogy>

Veřejný závazek Salinger, z. s. středisko NZDM Modrý pomeranč. Salinger, z. s.

[online]. Hradec Králové, 2024 [cit.2024-02-14]. Dostupné

z: [https://www.salinger.cz/images/Dokumenty/NZDM/Ve%C5%99ejn%C3%BD%20z%C3%A1vazek_NZDM%20Modr%C3%BD%20pomeran%C4%8D%20\(Salinger%2Cz.s.\)%20v%20PDF.pdf](https://www.salinger.cz/images/Dokumenty/NZDM/Ve%C5%99ejn%C3%BD%20z%C3%A1vazek_NZDM%20Modr%C3%BD%20pomeran%C4%8D%20(Salinger%2Cz.s.)%20v%20PDF.pdf)

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. (zákon o sociálních službách) In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o., 2010 – 2024 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Seznam příloh

Příloha A – Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a jeho následným využitím pro účely diplomové práce

Příloha B – Ukázka části jednoho rozhovoru s pracovníkem NZDM

Příloha A

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a jeho následným využitím pro účely diplomové práce

Název diplomové práce: Metody a formy práce s klienty NZDM se zaměřením na rizikové chování

Autorka diplomové práce: Lucie Chmelíková

Vážený respondente,

ráda bych vás poprosila o souhlas s rozhovorem do diplomové práce s názvem „Metody a formy práce s klienty NZDM se zaměřením na rizikové chování.“ Cílem výzkumného šetření v diplomové práci je zjistit, jaké metody a formy práce využívají pracovníci v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež při práci s klienty.

Rozhovor bude veden formou polostrukturovaného rozhovoru a bude zcela anonymní. V diplomové práci nebude uveden žádný konkrétní údaj, který by mohl určit Vás nebo konkrétní NZDM, ve kterém pracujete.

Získaný rozhovor bude využitý pouze pro účely diplomové práce a nebude poskytnutý žádné třetí straně.

Podle zákona č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, uděluji souhlas s poskytnutím rozhovoru a výzkumného materiálu do diplomové práce.

Datum: _____

Podpis respondenta: _____

Podpis autorky diplomové práce: _____

Příloha B

Ukázka části jednoho rozhovoru s pracovníkem NZDM

Na začátku bych Vám chtěla poděkovat, že jste souhlasila s poskytnutím rozhovoru. Mám připravený čtyři okruhy na různé oblasti, které bych s Vámi ráda probrala. Úplně na začátku bych se chtěla zabývat cílovou skupinou. Kdo je vlastně cílovou skupinou Vašeho nízkoprahu?

Naši cílovou skupinou jsou děti, dospívající a mladí dospělí ve věku 7 až 21 let a ta naše cílovka vlastně se orientuje jako na klienty, kteří řeší různou škálu jako potíží, trápení a jsou na to jako sami. Já to říkám hodně tak jako lidsky, že mi to přijde lepší, než přeríkávat jako veřejný závazek. Ale jsou to zkrátka jako lidi, kteří prochází tím dospíváním a na to období jsou jako sami a právě nemají třeba podporu v rodině, ve škole nebo v nějaký vrstevnické skupině a v tu chvíli přicházejí k nám.

Dá se třeba říci, jaká věková kategorie je zastoupena nejvíce?

To je těžká otázka. Za nás v tuhle chvíli v nějakým jako aktuálním stavu bych řekla, že je to mladší klientela, to znamená zhruba od těch 7 let do 14, 15 let, to bych řekla, že je v tuhle chvíli nejčastější. To, že bychom měli starší klienty tím, že máme tu cílovku až do jednadvaceti, to se v tuhle chvíli neděje. Může se na ně narazit v terénu, ale jsou to jako jednorázový kontakty.

Jaké problémy s těmi klienty se řeší nejvíce?

To je různý právě podle věku, ale obecně, možná když bych to měla fakt nějak jako zastřešit, tak si myslím, že největší oblastí jsou vztahy v rodině a vrstevnické vztahy, nějaký jako fungování mezi vrstevníky mezi spolužáky, školní prostředí a to rodinné prostředí. To si myslím, že je fakt takový nejvíc jako zastřešující. Pak jsou to jako jednotlivé věci typu jako rizikové chování, návykové látky, ale to je fakt druhotný. Myslím si, že jako to zázemí, ve kterém vlastně ten klient tráví nejvíc času, tak je nejvíc jako vidět.

Dokážete z Vaší praxe popsat, jak vypadá takový typický klient nízkoprahu?

Jo no to je jako taky otázka, protože my třeba metodicky to máme jako nastavený, že máme pro každý program stanoveného typického klienta nebo typického uživatele, protože my používáme označení uživatel. Takže je pro mě teď těžký z toho vytáhnout nějaký jako příklad, ale když bych měla takhle zkusit tedy popsat, tak za mě by to bylo dítě ve věku 13 - 14 let, který pochází z rodiny, kde je více sourozenců, žijící třeba pouze

s jedním jakoby rodičem, případně dítě i z náhradní rodinné péče. A je tam jako typický to, že rodiče buď jeden nebo když jsou oba záleží, a tak prochází třeba nějakou jako závislostí. Jsou to rodiče, kteří třeba nemají stabilní práci, nemají stabilní zázemí a může se stát, že jeden z rodičů je třeba ve výkonu trestu odnětí svobody. A dítě spíš nedochází do školy, když už dochází, tak ho tam jako nechávají, aby brzy tu školu jako opustilo a nemá ambice na to jít buď studovat dál a nebo se udržet jakoby dál. A jsou to za mě klienti, kteří nemají jako vzor právě třeba v rodině nebo v nějakých jako blízkých vztazích. To znamená, že fakt třeba jako nehodnotí to, že je pro ně vzdělání důležité, že je pro ně důležitá nějaká volnočasová činnost, ale jdou tak jako po vzoru těch svých rodičů, ale ten vzor tam prostě chybí. Třeba kolegové z jednoho našeho klubu by vám klientelu popsali zase jinak, tohle je tak nějak z pohledu mé praxe. Hodně také třeba záleží na lokalitě.

Taková poslední otázka v téhle oblasti, co se týče cílové skupiny, tak mě zajímá jakou metodu používáte, abyste ty klienty přilákali do toho nízkoprahu?

Takhle klienti přichází sami, to je jako důležitý asi říct, že tady funguje velmi dobře metoda sněhové koule a to znamená, chodí sem nějaký dítě, který pak s sebou vlastně nabaluje své vrstevníky, svoje spolužáky, ale kdybych měla říct, v čem my jsme jakoby proaktivní, tak za mě je to práce na sociálních sítích, která se velmi dobře dostává tady do těch jakoby kruhů, kam my i cílíme, protože víme, že tam ty děti jsou. A pak jsou to informační programy pro školy, který vlastně sídlí v okolí klubu a tím vlastně ty děti seznámíme se službou a máme jakoby možnost je do té služby natáhnout.

Přesunula bych se k přímé práci, a zajímalo by mě, jak konkrétně pracujete s klienty?

Já bych asi zmínila metodu jako kontaktní práce. To znamená naším nástrojem je prostě rozhovor s klientem, ať už je to jako rozhovor zpočátku mapující, to znamená, zajímá mě, jak se tomu klientovi daří v určitých oblastech svého života a kde je třeba ta potencionální zakázka. Pak když už vlastně tohle zmapovaný mám a vím, že to je člověk, který patří ke mně do služby, tak už vlastně jedu tou formou buď nějakého individuálního rozhovoru, poradenského rozhovoru, formou prostě preventivních aktivit, situačních intervencí a vlastně začleňuji tam jako, já nevím, jestli to nazvat úplně metody sociální práce, protože ty jsou jako trošku jinak jako popsány, ale vlastně poskytují jako služby podle zákona, a tak já pracuju vlastně s tím klientem. Myslím si, že v tuhle chvíli je častější individuální práce než skupinová. To je možná jako třeba fajn zmínit, kdy se

vlastně jednotlivě s těmi klienty bavíme o těch tématech, který oni nám do těch kontaktů přináší.

Jaké hranice a pravidla máte nastavená při práci s klientem?

Za mě asi nejdůležitější je se v tomhle jakoby řídit klasicky etickým kodexem, listinou základních práv a svobod, kdy vlastně práva klientů v těch službách jsou jako na prvním místě a my ve službě to máme zajištěný tak, že každý program má nastavený svoje pravidla a ať je to třeba pravidlo, že se navzájem respektujeme, že do terénu, do ambulancí nenosíme žádný jako zbraně a podobně, že si třeba vzájemně nenadáváme, že si vlastně fakt jako tvoříme ten bezpečný prostor, tak to jsou vlastně nějaký pravidla, který jsou nastavený.